

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE ZİYARET FENOMENİNİN KARS EBU'L-HASAN HAKANİ
TÜRBESİ ÖRNEĞİNDE İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Şuranur ARICI

Ankara-2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE ZİYARET FENOMENİNİN KARS EBU'L-HASAN HAKAKANİ
TÜRBESİ ÖRNEĞİNDE İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Şuranur ARICI

Tez Danışmanı

Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU

Ankara-2023

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

**TÜRKİYE'DE ZİYARET FENOMENİNİN KARS EBU'L-HASAN HARAKANİ
TÜRBESİ ÖRNEĞİNDE İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İMZASI

1- Prof. Dr. Niyazi AKYÜZ

.....

2- Prof. Dr. Emine ÖZTÜRK

.....

3- Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU

.....

Tez Savunması Tarihi: 25.12.2023

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU danışmanlığında hazırladığım “TÜRKİYE’DE ZİYARET FENOMENİNİN KARS EBU’L-HASAN HARAKANİ TÜRBESİ ÖRNEĞİNDE İNCELENMESİ (Ankara 2023)” adlı yüksek lisans bütünlük tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 24.01.2024

Şuranur ARICI

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
TABLOLAR LİSTESİ	IV
KISALTMALAR	VI
ÖNSÖZ	VII
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	1
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	3
3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI	4
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	5
4.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	7
4.2. Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri ve Analizi	8
BİRİNCİ BÖLÜM	10
1. Araştırmanın Kavramsal ve Kuramsal Çerçevesi.....	10
1.1. Kutsal ve Kutsal Mekân	10
1.2. Ziyaret Fenomeni	11
1.3. Halk İnançları.....	14
1.4. Veli-Evliya Kültü.....	15
2. Ziyaret Fenomeni Kapsamında Türkiye’de ve Kars’ta Türbe Ziyaretleri ve Uygulamaları.....	17
2.1. Türkiye’de Türbe Ziyaretleri ve Nedenleri	17
2.2. Ebu’l-Hasan Harakani’nin Hayatı ve Tarihi Kişiliği	19
2.3. Ebul Hasan Harakani Türbesi’nin Tarihçesi	22
2.4. Türbe Ziyareti Hakkında İzlenimler.....	23
İKİNCİ BÖLÜM	25
1. Araştırmaya Katılanların Sosyodemografik Özellikleri İle İlgili Bulgular	25
1.1. Sosyo-Demografik Özellikler	25
1.2. Cinsiyet	27

1.3. Yaş	28
1.4. Medeni Durum	29
1.5. Öğrenim Durumu	29
1.6. Meslek	30
1.7. Ekonomik Durum	31
1.8. İkamet Yeri	31
2. Ziyaretçilerin Dini Bilgileri ve Uygulamaları ile İlgili Bulgular	32
2.1. Din Bilgisi Kaynakları	32
2.2. Dindarlık Seviyeleri	34
2.3. Ziyaret Sıklığı	35
2.4. Ziyaret Nedenleri	36
2.5. Sevap Boyutu	38
2.6. Ziyaretçilerin Ebu'l-Hasan Harakani'yi Tanıma Düzeyi	39
2.7. Türbe Hazırlığında Yapılan Uygulamalar	43
2.8. Türbe Ziyareti Esnasında Gerçekleştirilen Uygulamalar	44
2.9. Türbe ve Dua	45
2.10. Önemli Gün ve Gecelerde Türbe Ziyareti	47
2.11. Türbe ve Şefaah	48
2.12. Türbeye Saygısızlık Yapmanın Cezası	49
2.13. Türbe Ziyaretinin Amaçları	50
2.14. Türbe ve Manevi Bekçilik İnancı	51
2.15. Türbe Ziyareti ve Dini İnanç	52
2.16. Türbe Ziyareti Sonrası Duygusal Durum	53
3. Ziyaretçilerin Sosyodemografik Özellikleri İle Türbedeki Dini Tutumları Arasındaki İlişki	53
3.1. Cinsiyet ve Ziyaret Tutumları	54
3.2. Yaş ve Ziyaret Tutumları	56
3.3. Medeni Durum ve Ziyaret Tutumları	58
3.4. Öğrenim Durumu ve Ziyaret Tutumları	60

3.5. Ekonomik Durum ve Ziyaret Tutumları	62
3.6. İkamet Yeri ve Ziyaret Tutumları	65
3.7. Dindarlık ve Ziyaret Tutumları	67
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	70
KAYNAKÇA.....	76
EKLER	80
EK-1: AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU.....	80
EK-2: MÜLAKAT SORULARI.....	81
ÖZET	83
ABSTRACT	84

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri	25
Tablo 2. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	27
Tablo 3. Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılımı	28
Tablo 4. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı.....	29
Tablo 5. Katılımcıların Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı.....	29
Tablo 6. Katılımcıların Mesleklerine Göre Dağılımı	30
Tablo 7. Katılımcıların Ekonomik Durumlarına Göre Dağılımı	31
Tablo 8. Katılımcıların İkamet Yerlerine Göre Dağılımı	31
Tablo 9. Katılımcıların Din Bilgisi Kaynaklarına Göre Dağılımı	32
Tablo 10. Katılımcıların Dindarlık Seviyelerine Göre Dağılımı	34
Tablo 11. Türbe Ziyaretlerinin Sıklık Derecesi	35
Tablo 12. Türbe Ziyaretlerinin Nedenleri.....	36
Tablo 13. Türbe Ziyaretlerinden Sevap Kazanma.....	38
Tablo 14. Ebul Hasan Harakani Hakkında Bilgi Seviyeleri	39
Tablo 15. Türbe Ziyaretine Hazırlık.....	43
Tablo 16. Türbe Ziyaretleri Sırasında Gerçekleştirilen Uygulamalar	44
Tablo 17. Türbede Edilen Duanın Farkı	45
Tablo 18. Türbede Edilen Dua Konuları ve Örnekleri	47
Tablo 19. Türbe Ziyaretinin Önemli Gün ve Gecelerde Yapılması	47
Tablo 20. Türbesi Ziyaret Edilen Zatın Şefaati	48
Tablo 21. Türbeye Saygısızlığın Cezalandırılması.....	49
Tablo 22. Amaçlarına Göre Türbe Ziyaretinin Dini Boyutu	50
Tablo 23. Türbedekilerin Manevi Bekçiler Olduğuna İnanç	51
Tablo 24. Türbe Ziyaretlerinin Dini İnanca Etkisi	52
Tablo 25. Türbe Ziyareti Sonrası Duygusal Durum	53
Tablo 26. Cinsiyet Faktörünün Türbedeki Dini Tutumlara Etkisi.....	54

Tablo 27. Yaş Faktörünün Türbedeki Dini Tutumlara Etkisi.....	56
Tablo 28. Medeni Durum Faktörünün Türbedeki Dini Tutumlara Etkisi	58
Tablo 29. Öğrenim Durumu Faktörünün Türbedeki Dini Tutumlara Etkisi ...	60
Tablo 30. Ekonomik Durum Faktörünün Türbedeki Dini Tutumlara Etkisi...	62
Tablo 31. İkamet Yeri Faktörünün Türbedeki Dini Tutumlara Etkisi.....	65
Tablo 32. Dindarlık Seviyesi Faktörünün Türbedeki Dini Tutumlara Etkisi ..	67

KISALTMALAR

ev.	: Çevirmen
K	: Katılımcı
M	: Madde
s.	: sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
S	: sayı
Yay.	: Yayıncılık
h.	: Hicri

ÖNSÖZ

Bin yıl önce Kars'a gelerek Anadolu'da İslam'ın yayılması için hem diliyle hem de kılıcıyla mücadele eden Ebu'l-Hasan Harakani asrının en önemli mutasavvıflarından biridir. 963 yılında Bistam şehrine bağlı Harakan köyünde doğan ve asıl adı Ali bin Cafer olan Ebu'l-Hasan Harakani ömrünü Anadolu'nun manevi fethini gerçekleştirmeye adanmış ve bu uğurda şehit düşmüştür. Ebu'l-Hasan Harakani adına defnedildiği yerde uzun yıllar sonra yapılan Ebu'l-Hasan Harakani türbesi, bu türbeye gelen ziyaretçilerin dini tutum ve davranışlarının din sosyolojisi açısından nasıl bir profil arz ettiğini anlamayı amaçlayan bu çalışmaya konu olmuştur. Türbenin gerek tarihî önemi gerekse yer bakımından Evliya Camii'nin hemen yanında ve Kars kalesi, On İki Havariler Kilisesi, Kümbet Camii gibi önemli turistik mekanların yakınında merkezi bir konumda bulunması sebebiyle Kars'ın en çok ziyaretçiye sahip türbesi olması örneklem olarak seçilmesinde önemli rol oynamıştır.

Araştırma iki bölümden oluşmakta olup giriş bölümünde araştırmanın problemi, amacı ve önemi, yöntemi, kapsamı ve sınırlılıklarından bahsedilmiştir. Birinci bölümde araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi açıklanmış, ziyaret fenomeni kapsamında Türkiye'de ve Kars'ta türbe ziyaretleri ve uygulamaları, Ebu'l-Hasan Harakani'nin hayatı ve tarihi kişiliği, türbenin tarihçesi ve türbe gözlemleri sırasında edinilen izlenimler konularına değinilmiştir. İkinci bölümde ise bulgular ve genel değerlendirmelere yer verilmiştir.

Uzun ve zorlu bir yolculuk olan araştırma sürecinde bana daima yol gösteren değerli danışmanım Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU başta olmak üzere araştırma konumu seçerken beni yalnız bırakmayan hocam Prof. Dr. Emine ÖZTÜRK'e, türbe ziyareti yaparken mülakatlara katılarak çalışmaya katkı sağlayan Ebu'l-Hasan Harakani türbesi ziyaretçilerine ve türbede yapılan çalışmada yardımcı olan türbe görevlilerine çok teşekkürler ederim. Son olarak

maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme teŖekkür eder, araŖtırmanın literatüre katkıda bulunmasını dilerim.

Ŗuranur Arıcı

Ankara, 2023

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

İslam evrensel bir din olsa da halkın dini anlayış ve uygulayış biçimi çoğunlukla yerel özellikler taşıdığından farklı kültürlerde değişik görünümlere bürünür. Kitabî İslam ile halk dini olan İslam arasındaki fark bu sebepten ortaya çıkar. Halk İslam'ında kültürle bütünleşmiş ve kalıplaşmış birçok unsur bulunur. Halk inancı; insanüstü bir varlığın mevcut olduğuna ve onunla ilgili görev ve yasakların bulunduğu, kişi görev ve yasaklara uyarsa fayda göreceğine, uymazsa zarara uğrayacağına inanmaktır (Eroğlu, 2020: 21).

Araştırma kapsamında incelenen “Kars ve yöresinde kendilerinde birtakım güç ve kudretler bulunduğu inanılarak kutsal kabul edilen ve ziyarete konu olan yerlerin büyük bölümü mezarlardan oluşmaktadır. Evliya, türbe, yatır, baba adlarıyla anılan bu kutsal mezarları öncelikle şekil bakımından iki ayrı kategoride toplamak mümkündür: Birinci kategoride yer alan mezarlar; üzerinde yapı olan mezarlar ve üzerinde yapı olmayan mezarlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Üstünde yapı olan mezarların da değişik şekilleri mevcuttur. Bunlardan ilki Selçuklu geleneğine uygun olarak yapılmış ve üstü piramit biçiminde örtülü, kümbet tarzındaki yapılardır. İkincisi Osmanlı geleneğine uygun olarak inşa edilmiş ve üstü genellikle kubbe ile örtülmüş türbe tarzındaki yapılardır. Üçüncü grupta Orta çağ Hristiyan mimarisine uygun olarak inşa edilmiş yapılar yer alır. Dördüncü grup herhangi bir mimari özelliği bulunmayan basit yapılardan oluşur. Beşinci ve son grup ise sadece dört duvar arasına alınmış üstü tamamen açık yapılardır (Öztürk, 2017: 104).

“Arapça türab yani toprak kelimesinden geçen yazı dilindeki turbanın halk diline kazandırılarak, Türkçeleştirilmiş şeklinden ibaret olan ve Arap dilinde hem basit mezarları hem de abidevi mezarları ifade etmek üzere kubbenin karşılığı olarak kullanılan

türbe, Türkçemizde genellikle ölünün gömüldüğü yerde kabrin üzerine yapılan binayı ifade etmek için kullanılmakta ve Türklerin dini kültür tarihi içerisinde oldukça eski dönemlere uzanmaktadır. Bilindiği gibi ziyaret amacıyla gidilen türbeler mesela Orhun kitabelerinde bark adı altında geçmektedirler. Bununla birlikte, ev-bark teriminde açıkça görüldüğü üzere, her ne kadar fark ulu kişilerin yaptıkları ve ziyaret konusu olan türbeleri ifade ediyorsa da, ev ile birlikte zikredildiğinde menşesinde içerisinde aile cemaatinin yaşadığı evin kutsiyetini ifade etmektedir. Makam türbeleri ise kendilerine büyük saygı duyulan mübarek şahsiyetlere atfolunan manevi ikametgâhıdır ve bu bakımdan oralarda fiilen bir mezarın bulunup bulunmaması, onların kutsal bilinip, ziyaret konusu olmaları için bir engel teşkil etmemektedir. Her halükârda bu açıklamalar bizi, ziyaret yerlerinin şekil ve yapı bakımından arz ettikleri özelliklerin tahlilinden, orada yatan veya yattığı farz olunan ve kutsal bilinerek özel amaç ve usullerle ziyaret edilen kimselerin kimlikleri konusuna götürmektedir.” (Öztürk, 2017: 105). Böylelikle Eski Türk dilinde ve inanişında türbe ve ziyaret fenomeninin ne anlama geldiğini izah ettikten sonra, Türklerin halk dindarlığında türbe ziyaret fenomeninin önemine değinmek yararlı olacaktır.

Türklerin halk dindarlığında türbe ziyareti önemli bir fenomen olarak karşımıza çıkmaktadır ve gerek yaratıcıyla gerekse kutsal görülen ve yaratıcının önem verdiği düşünülen veliler (Allah’ın sevdiği kullar) ile ilgili birçok uygulamayı kapsamaktadır. Kars’taki Ebu’l-Hasan Harakani Türbesi’ne gelip ziyaret edenlerin dini tutum ve davranışlarının din sosyolojisi açısından nasıl bir profil arz ettiği araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır. Nitel araştırmalar keşfi olduklarından nicel araştırmaların aksine araştırmanın başında hipotez şeklinde belirtilmemekte ve araştırmanın problemleri, varsayımları süreç içinde ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte araştırmanın yaklaşımını belirlemek amacıyla temel problemi Kars’taki Ebu’l-Hasan Harakani türbesine gelip ziyaret edenlerin dini tutum ve davranışları, Din Sosyolojisi açısından nasıl bir profil arz etmektedir? şeklinde belirlenmiştir. Araştırma süresince çözümünü aradığımız alt problemler ise şunlardır:

- Türbe ziyareti, her kesimden insan tarafından yapılır mı?
- Türbe ziyareti yapanlar, İslam'da önemli olan gün ve gecelerde türbe ziyareti yapılması gerektiğine inanıyorlar mı?
- Türk halkının dini öğrendiği temel kaynak nedir?
- Kars halkı Ebu'l-Hasan Harakani'yi ne kadar tanıyor?
- Şefaata inancı, halk tarafından benimsenen bir inanç mıdır?
- Türbe ziyareti yapan insanlar ziyaret sonrasında kendilerini nasıl hissederler?
- Türbede yatan zâtın veya yatırların o bölgeyi koruduklarına dair inanç geçmişte kalmış bir inanç mıdır?
- Türbe ziyareti yapmak dini inancı nasıl etkiler?

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Türbeler, Türklerin yüzyıllardır ziyaret edegeldiği önemli kutsal mekânlardan biri olduklarından geçmişte ve günümüzde birçok araştırmanın konusu olmuşlardır. Türbeler; Mimarlık, Tarih, Coğrafya, Sanat Tarihi gibi bilim dalları tarafından incelenirken türbe ziyaretleri de Sosyoloji, Psikoloji, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi ve Halk Bilimi gibi bilim dalları tarafından incelenmektedir. Ancak günümüz Türkiye'sinde hâlen önemini devam ettiren ziyaret yerleri ve türbelerle ilgili Sosyoloji ve Sanat Tarihi çalışmaları yoğun olmasına rağmen bu konuda Din Sosyolojisi alanında yapılan incelemeler sınırlı sayıdadır.

Kars özelinde ise bu konuda Ebu'l-Hasan Harakani türbesi üzerinde, Din Sosyolojisi bakış açısıyla herhangi bir araştırma yapılmadığı görülmüştür. Bu sebeple çalışmamızda Kars'taki Ebu'l-Hasan Harakani türbesine gelip ziyaret edenlerin dini tutum ve davranışlarının Din Sosyolojisi açısından analiz edilerek Türkiye 'de ziyaret fenomeni konusuna Kars Ebu'l-Hasan Harakani türbesi örneği üzerinden katkı sağlanması amaçlanmıştır. Araştırmanın önemine gelince daha önce sadece Kars Ebu'l-Hasan Harakani türbesini ziyaret eden kitle hakkında bu Türbe ziyaretçilerine hasredilmiş

bir araştırma yapılmamış olmasından dolayı bu araştırma türbe ziyaretinin Kars örnekleme açısından oldukça önemli bir araştırmadır.

3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Kars'taki Ebu'l-Hasan Harakani türbesine gelip ziyaret edenlerin dini tutum ve davranışlarının Din Sosyolojisi açısından analiz edilerek Türkiye 'de ziyaret fenomeni konusuna Kars Ebu'l-Hasan Harakani türbesi örneği üzerinden katkı sağlanmasının amaçlandığı bu araştırmada her bilimsel araştırmada olduğu gibi birtakım sınırlılıklar vardır. Bu sınırlılıklar aşağıdaki şekilde ifade edilebilir:

- Araştırma evreni Ebu-l-Hasan Harakani türbesini ziyaret eden herkesi kapsamaktadır. Ancak evrenin tamamı üzerinde uygulama yapmak mümkün olmadığından ziyaretçiler arasında kriterlere uygun kartopu örnekleme yoluyla 40 kişi seçilerek mülakat formu uygulanmıştır.
- Mülakatlarda katılımcıların içinden geldiği gibi doğru şekilde cevap verdikleri varsayılmıştır.
- Zaman aralığı bakımından ise araştırma, mülakatların yapıldığı Aralık 2022 ile Nisan 2023 tarihleri arasında yürütülen röportajlardan elde edilen sonuçlarla sınırlıdır.
- Araştırma yapıldığı zaman ve mekânla sınırlı olduğundan; araştırmanın başka şehirlerde, başka zamanlarda ve başka türbe ziyaretçileriyle yapılacak Mülakatlar sonucunda konuyla ilgili elde edilen daha farklı ve daha fazla verilerle desteklenmeye ihtiyacı vardır.

Araştırmadaki bulgular analiz edilirken yukarıda belirtilen sınırlılıklara ve varsayımlara dikkat edilmiştir.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

“Metot, bilinen bir şeyi başkalarına gösterip ispat etmek için düşünceleri sistematik ve doğru bir biçimde sıralama ve kullanma ya da bilinmeyen bir şeyi bulup ortaya çıkarma sanatı olarak tanımlanmaktadır. Bir başka ifadeyle metot; araştırma yolu ile bulunup ortaya konabilecek somut sebep-sonuç ilişkilerini ve (mümkün olduğu hallerde) bu ilişkilerin temelinde yer alan soyut ilmî kanunları tespit edebilmek için izlenmesi gereken yoldur. Bu anlamda bireyi gerçeğe ulaştıran yol olarak da tanımlanmaktadır. Metot, zihinsel bir süreçtir. İnsan zihni gerçek olana ulaşabilmek için çeşitli yollar izlemektedir. Fakat her insanın kendine özgü bir yol takip etmesi gerçeği elde etmede çoğu zaman yetersiz kalmakta ve tüm çabaların boşa gitmesine neden olabilmektedir. Dolayısıyla gerçeğe ulaşabilmek için geçerli ve sağlıklı olan yolların neler olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Bu noktada belirlenecek uygun ve ideal bir metot zihnin düzenli ve sağlıklı bir şekilde çalışmasını sağlamaktadır. Bu anlamda çok bilgi sahibi olmaktan ziyade bunların yerinde kullanılması ve uygulanması önemlidir. Bilimsel metot denildiğinde, yapılan araştırmalarda aşama aşama uygulanması öngörülen tekniklerin sistemli bir şekilde düzenlenmesi ifade edilmektedir. Bu açıdan teknik ve metot kavramlarının birbirine karıştırılmaması gerekmektedir. Metot; bilimsel çalışmalarla, teoriler, veriler ve ilgili problemler karşısında ortaya konulan belli başlı mantıkî ve terminolojik yönelişleri ifade ederken; teknik, bilim insanının yaptığı incelemeler esnasında bilgiye ulaşmak için kullanmış olduğu özel araçları ifade etmektedir.” (Arslantürk, Akyüz, 2020:130) Bir başka ifadeyle teknik, araştırmaya konu olan varlıklarla ilgili bilgileri toplamaya yarayan araçlarını; metot ise elde edilen bu bilgilerin zihinde birleştirme; sistematize edilme sürecini ifade etmektedir.

Bu çalışmada karma bir şekilde birkaç farklı araştırma yöntemi bir arada uygulanmıştır. Araştırmanın teorik kısmında belge tarama yani dokümantasyon metodu uygulanmıştır. “Yaşanmış, bitmiş, olayların araştırılmasını ifade eden dokümantasyon

metodu, genel olarak tarihî bilimler tarafından kullanılan bir metottur. Diğer bilimlerle kıyaslandığında sosyal bilimlerde olayların araştırılması çok daha önemlidir. Çünkü bu bilimsel disiplin az gelişmiş ya da henüz gelişme aşamasında olan bir bilim dalıdır. Bir sosyolog için hazine değerinde olan el değmemiş çok sayıda tarihi belge bulunmaktadır. Ancak sosyal olay ve olgulara yönelik araştırması ve gözlemler mahremiyet denilen oldukça güç bir engelle karşılaşmaktadır. Sosyal hadiselerin izini taşıyan çok sayıda belge vardır. Bu belgelerin başında arşiv vesikaları, istatistikler, dergi ve kitaplar en başta gelmektedir.” (Arslantürk, Akyüz, 2020: 136). Bilhassa ziyaret fenomeninin özellikleri, Ebu'l Hasan Harakani'nin hayatı ve Tasavvufi görüşleri bağlamındaki kısımlar belge tarama yöntemi kullanılarak araştırılmış ve anlatılmıştır.

Araştırmanın uygulamalı aşamasında kartopu tekniği kullanılarak seçilen 40 kişi üzerinde derinlemesine mülakat yapılmak suretiyle mülakat tekniği uygulanmıştır. Ancak araştırmaya ilişkin verilerin yorumlanması ve değerlendirilmesi aşamasında ise nitel araştırma yaklaşımı olan fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır. Nitel araştırma, insanın potansiyelinin anlaşılması, sosyal yapıların ve sistemlerin derinlerine inilebilmesi için oluşturulmuş bir bilgi edinme yoludur. Nitel araştırmalarda incelenen olguların veya olayların derinine inip onların algılanması ve anlamlandırılması amaçlanır (Morgan, 1996).

Araştırmanın uygulamalı kısmında nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomenolojinin seçilme sebebi türbe ziyareti fenomenini keşfetmek ve türbe ziyareti yaparak bu fenomeni deneyimleyen bireylerin deneyimlerini bütüncül bir betimleme ile yorumlamaktır. Bu betimlemede bireylerin neyi ve nasıl deneyimledikleri belirtilir (Moustakas, 1994). Fenomenolojik çalışmalarda bir fenomeni her açıdan deneyimlemiş bir grup bireyle çalışılır ve fenomen derinlemesine incelenir. Bu incelemenin amacı fenomenle alakalı bireysel deneyimleri evrensel bir açıklamaya dönüştürebilmektir (Van Manen, 1990: 163). Çalışmada fenomenolojinin hayata ilişkin metinleri yorumlamak

olarak tanımlanan “yorumlayıcı fenomenoloji” yönteminden faydalanılacaktır (Van Manen, 1990: 4).

Mülakat, tasvir metodunu gerçekleştirmede bilgi toplama teknikleri arasında yer alır. Mülakat, sözlü iletişim yoluyla veri toplama tekniğidir. Mülakat, çoğunlukla, yüz yüze yapılmakta ise de telefon ve televizyon gibi anında ses ve resim iletilicileriyle de olabilir. Mülakatta söylenenlerin yüzeysel anlamları yanında, gerçek ve derinliğine anlamları da çıkarılabilir. Yapmacık cevapların ayıklanabilmesi ve gerçeklerin ortaya çıkarılabilme ihtimali yüksektir. Araştırmacı, karşılaştığı her karanlık noktayı, anında soracağı sorularla aydınlatma imkânına sahiptir. Mülakatta ses tonu, mimikler ve soruları cevaplamada gösterilen istek, söylenenlerin değerlendirilmesinde önemli ipuçları niteliğindedir. Mülakat ile veri toplamanın geniş bir uygulama alanı vardır. Mesela, hastası ile konuşan bir doktor, müvekkili ile görüşen bir avukat, suç zanlısını sorguya çeken bir savcı, öğrencisini dinleyen bir öğretmen, kamuoyu araştırması yapan biri gibi. Görünürdeki kolaylığına karşılık, mülakatın öznelliği ve güçlülüğü önemli sınırlılıklar getirir. Mülakatın uygulanacağı kitlenin seçimi, eğitimi, özel bir çaba ve duyarlılık gerektirir. Çok iyi yetişmiş mülakatçılar olmadıkça, özellikle, görüş, inanç tutum gibi aslında şahsi olan birçok konuda veri toplama ihtimali son derece sınırlıdır.” (Arslantürk, Amman, 2017: 68-73). Kars ilinde Ebu’l Hasan Harakani türbesini ziyaret eden 40 kişi ile derinlemesine mülakat yoluyla yapılan bu araştırma, umulur ki konuya ışık tutacak niteliktedir.

4.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evreni Kars’ta türbe ziyareti yapan herkesi kapsamaktadır. Ancak bütün evrenin araştırmaya dâhil edilmesinin imkânlar dâhilinde olmamasından dolayı Kars merkezde yer alan Ebu’l-Hasan Harakani türbesi örneklem olarak seçilmiştir. Dolayısıyla örneklem, bu türbenin ziyaretçileri ile sınırlıdır. Bu türbe, Kars’ın en çok ziyaret edilen yerlerinden biri olduğundan Türkiye’deki değil ama Kars’taki türbe

ziyaretçileri evrenini temsil etme yeterliliğine sahip olduğu düşünülmektedir. Mülakatlar, türbeyle gelen ziyaretçiler arasından kartopu tekniği ile seçilen 40 kişi ile yapılmıştır.

4.2. Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri ve Analizi

Araştırmada kullanılan temel bilgi toplama tekniği derinlemesine mülakat tekniği olmakla birlikte teorik bilgilere ulaşabilmek amacıyla dokümantasyon yöntemi ve alanda bilgi toplamak amacıyla da yerinde gözlem yöntemi kullanılmıştır.

Teorik aşama tamamlandıktan sonra örnekleme yer alacak katılımcılar kartopu tekniği kullanılarak belirlenmiş ve hazırlanan yarı yapılandırılmış mülakat formu uygulanarak mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın mülakat formu oluşturulurken önceki yıllarda türbe ziyareti ile ilgili araştırmalardan ve literatürden faydalanılmıştır.

Mülakatlarda güven oluşturuca bir ön giriş hazırlanmış, ilk olarak bireysel bilgilere ilişkin sorular sorulmuş ve daha sonra kolay anlaşılabilir sorulardan başlanarak açık uçlu sorular ile mülakatlar tamamlanmıştır.

Yarı yapılandırılmış mülakat, formu hazırlanırken soruların kolay anlaşılabilir, odaklı, açık uçlu, tek boyutlu ve farklı türden olmasına dikkat edilmiş, katılımcıları yönlendirmeye yönelik davranışlardan kaçınılmıştır.

Sorular yazıldıktan sonra deneme yapılarak düzeltilmiş, bazı sorular çıkarılmış ve bazıları da değiştirilmiştir.

Gözlem ve mülakatlar yapılırken farklı günler seçilerek katılımcı çeşitliliği sağlanmıştır. Mülakatlar yapılırken sorular konuşma tarzında sorulmuş, teşvik edici olunarak geri bildirimde bulunulmuş ve yansız davranmaya özen gösterilmiştir. Mülakatların her biri ortalama 60 dakika sürmüştür. Katılımcıların verdikleri cevaplara göre tablolar oluşturularak cevaplar betimsel olarak gruplandırılmıştır. Tablolar ortak yanıtlara göre toplumun türbe ziyareti hakkında düşüncelerini gösterirken bireylerin farklılıklarını anlayabilmek adına tablolar dışında katılımcıların yorumları da alıntılanarak bu yorumlar ayrıca fenomenolojik yöntem kullanılarak değerlendirilmiştir.

Ve sonuçlar araştırmacı tarafından betimsel analiz ve içerik analizi yani metinsel analiz yapmak suretiyle yorumlanmıştır. Betimsel analiz yönteminde veriler işlenir, gruplandırılır ve betimlenerek veriler incelenir. İçerik analizi ise bu verilerin yorumlanarak birbirleriyle ilişkilendirildiği yöntemdir (Yıldırım, şimşek, 2018: 238-243).

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Araştırmanın Kavramsal ve Kuramsal Çerçevesi

1.1. Kutsal ve Kutsal Mekân

Sözlükteki anlamına bakıldığında TDK'ye göre kutsal kavramı; güçlü bir dinî saygı uyandıran veya uyandırması gereken; kutsi, mukaddes, mübarek, tapınılacak veya yolunda can verilecek derecede sevilen; lahut, bozulmaması, dokunulmaması, karşı çıkılmaması gereken, üstüne titrenilen anlamlarına gelmektedir. Felsefi bir terim olarak ise kutsal; Tanrı'ya adanmış olan, tanrısal olan." anlamlarına gelir (Heyet, 1998).

Eliade'e göre kutsal, "Kendini her zaman doğal gerçeklerden tamamen farklı bir gerçek olarak gösteren; tamamen farklı bir şeyin, bizim dünyamıza ait olmayan bir gerçeğin, doğal, dindışı dünyamızın ayrılmaz bir parçası olan nesnelere içinde açığa çıkmasıdır." (Eliade, 1991).

Bu tanımlara göre kutsal; öncelikle yaratıcı ve yaratıcı ile ilişkisi olan her şeydir. Bu sebeple herhangi bir nesnenin, yerin veya kişinin kutsal olabilmesi için yaratıcı ile bir bağlantısı olması gerekir; bir nesne, yer veya kişi tesadüfi bir şekilde yahut kendiliğinden kutsal olamaz. Örneğin hac mekânları Tanrı zuhur ettiği için veya bir melek orada bulunduğu için kutsaldırlar (Demirci, 2002: 495).

Dolayısıyla kutsallık atfedilen bir yerin diğer mekânlardan farkı orada kutsalın tezahür etmiş olmasıdır. İlahi dinlere göre, bireylere dünyevî ve uhrevî imtiyazlar kazandıran bu kutsal mekânlar o dinin ve inancın yaşatılması için vazgeçilmez birer unsurdur.

Bu sebepten ötürü bireylerin kutsal mekânla temas etmek için birtakım özel ritüeller uygulamaları ve o yere uygun davranmaları gerekir. Her şeyden önce kutsala yaklaşımdan önce temiz olmaları gerekir. Çünkü temizlenmeden kutsala yaklaşılması

gibi bir durumda yapılan davranışlar/ ibadetler ya hiç kabul edilmez ya da kişiye bir fayda sağlamaz (Güç, 1998: 341).

İslam'da kutsalın yegâne kaynağı Allah'tır ve onun belirlediği veya değer atfettiği yerler mübarek/kutsal kabul edilmiştir. Ayrıca peygamberlerin sözleri ve davranışları da kutsal yerlerin belirlenmesinde etkili olmuştur (Güç, 2000: 1). Kur'an-ı Kerim ve hadislerden edinilen bilgilere göre, Mekke'de bulunan Mescid-i Haram, Medine'de bulunan Mescid-i Nebi ve Kudüs'teki Mescid-i Aksa mübarek/kutsal kabul edilmiş ve bu yerlere özel ibadetler belirlenmiştir.

İslam âleminde en önemli kutsal mekânlar bu üç şehirde bulunmakla birlikte bu yerler dışında bulunan camiler ve türbeler de o şehirdeki halkın dini ve sosyal hayatında mühim bir yeri olan, günlük hayatta düzenli olarak ziyaret edilen önemli kutsal yerler olarak görülürler. Dolayısıyla bazı yerler yaratıcı tarafından belirlenmediği halde zamanla insanlar tarafından kutsallaştırılmıştır. İşte bu araştırmanın konusu olan türbeler de böyle kutsal mekânlara örnektir.

1.2. Ziyaret Fenomeni

Dilimize Arapçadan gelen ve birini, bir yeri görmeye gitmek anlamına gelen “ziyaret” kelimesi aynı anlama gelen “zevr” kökünden gelir. Dini bir terim olarak ise “ziyaret”, ibret almak amacıyla kabirleri ve sevap kazanmak amacıyla mübarek yerleri görmeye gitmek anlamında kullanılır (Kandemir, 1986: 621).

Ziyaret fenomeni ise genellikle veli, evliya, seyyid, şeyh, sofı, ermiş, eren, âlim, âbid, şehit, gazi, pîr, mübarek, baba, dede vb. isimler verilen, manevi güç ve kudret sahibi olduklarına ve Allah katında yüksek mertebeleri olduğuna inanılan zâtların türbe, yadır, tekke, kümbet gibi adlar verilen mezarlarına çeşitli istekler ve amaçlarla yapılan ziyaretler ve bu ziyaretler etrafında oluşmuş inanç ve uygulamaların tamamına verilen isimdir (Ünver, 2001: 10).

Ziyaret yerleri kapsamında çoğunlukla manevi bir gücü barındırdığına inanılan zâtların türbeleri, mezarları incelenmekle birlikte bu yerlerin dışında ağaç, taş, su, dağ vb. yerlerin çeşitli amaçlarla ve kendi usullerine göre ziyaret edilmesi de ziyaret fenomeninin konusuna dâhildir (Ünver, 2001: 10).

İnsanların bu ziyaret yerlerine gitme sebebi, bu yerlerde bulunan manevi gücün kendilerine de faydasının dokunacağını düşünceleridir. Bu yerlerde yapılan ritüeller veya usuller o kişilere tapınma olmayıp aksine o kutsal yeri belirleyen asıl güç ile iletişime geçmiş olmanın verdiği psikoloji ile yaratıcıdan/ kutsaldan yardım beklenmesidir (Güngör, 1990: 40).

Kutsal mekânlar, kutsalın bir tezahürüdür ve bu kutsal mekânlar yalnızca kutsalın veya yaratıcının bizzat seçtiği yerler olmak zorunda değildir, bir yerin kutsal kabul edilebilmesi için bazı durumlarda bir işaret yeterlidir. Örneğin bir insanın sıkıntılıken bir yere gidip orada rahatlaması, sıkıntılarının geçmesi veya huzur bulması o yerin kutsallığına işaret kabul edilmiştir (Eliade, 1992: 6-7; Oymak, 2002: 131-132).

Ziyaret fenomeni sadece Türkiye’de veya İslam ülkelerinde var olan bir fenomen olmayıp Amerika’dan Afrika’ya, Avustralya’dan Uzakdoğu ülkelerine kadar birçok farklı kültürde etkili olmuş ve etkisi halen devam eden bir toplumsal olaydır ve kökeni çok eski tarihlere dayanmaktadır. Örneğin; ilkel kabile dinlerinde tabiata, tabiat kuvvetlerine veya onların kişileştirilmiş hallerine tapmak olan “animizm” veya ata ruhlarına tapma gibi inançlar bahsedilen ülkelerde geçmişten beri uygulanagelen inançlardandır (Ünver, 2001: 10).

Ziyaret fenomeni evrensel bir olgu olması hasebiyle konuyla ilgili dünyanın farklı ülkelerindeki inançların ve uygulamaların birtakım benzerlikler gösterdiği gözlemlenebilir. Ancak ziyaret fenomeni aynı zamanda toplumsal bir olay da olduğundan toplumdaki değişimlerden etkilenmekte, toplumu etkileyen faktörler ziyaret fenomenini de etkilemektedir. Bu sebepten ötürü toplum, zaman veya mekân değiştiğinde ziyaret fenomeninin alanına giren inanç ve uygulamalar da birbirinden büyük oranda

farklılaşabilmektedir (Ünver, 2001: 10-11). Dolayısıyla bir toplumu etkileyen ziyaret fenomenini tam olarak anlayabilmek için o toplumun sosyal hayatının da incelenmesi gerekmektedir.

Ziyaret fenomeninin birtakım kültürel, iktisadi ve sağlık ile ilgili şartların yetersizliği sebebiyle ortaya çıktığı ve bilimin gelişmesiyle bu ihtiyaçlar karşılanıp ortadan kalkacağı şeklindeki düşünce gerçeği yansıtmamaktadır. Bu düşüncenin yanlışlığı, günümüzde en gelişmiş ülkelerde dahi ziyaret fenomeninin varlığını sürdürmesinden anlaşılmaktadır (Tanyu, 1967: 321-322).

Türklerin günümüz Türkiye'sindeki toplumsal ve dini yaşayışında etkili olan ziyaret fenomeni ise onların İslamiyet'e girmelerinden çok daha önce başta Şamanizm olmak üzere Budizm, Maniheizm, Zerdüştlük ve Mazdeizm gibi dinlerden etkiler almış ve zaten hayatlarında var olan bir olgudur. İslam'a girdikten sonraki yıllarda ise eski dinlerinden kalan gelenekleri İslami motiflerle birleştirmişler ve değiştirerek uygulamaya devam etmişlerdir (Keskin, 1999: 187). Dolayısıyla Türkiye'de halen yaşatılan ziyaret fenomeni, birçok kültürün ve dinin birleştirilmesiyle oluşturulmuş bir realitedir.

Türkler eski dinlerinde bazı inançları devam ettirmekle kalmayıp aynı zamanda Anadolu'ya geldiklerinde Anadolu'da var olan inançlardan da etkilenmişlerdir. Örneğin adak adamak amacıyla ağaçlara veya mezarlara çaput bağlamak ilkel kabile dinlerinde dahi var olan bir gelenektir (Aydın, 1992: 38).

Çalışmamızın konusu olan Ebu'l-Hasan Harakani türbesinde de görüldüğü üzere Anadolu'da ziyaret yerleri oluşurken özellikle veli, eren, gazi vb. kişilerin mezarları seçilmekte ve onların yüksek bir makamda oldukları düşünülmektedir. Bunun sebebi Anadolu insanının İslam'ı benimsemesinde erenlerin büyük etkilerinin olması ve sadece İslamiyet'i benimsemeye değil Anadolu'yu Türkleştirme ve Müslümanlaştırma konusunda da bu mübarek kişilere vefa borçları olduğunu düşünmeleridir.

Türkler dağ, taş, ağaç gibi unsurları kutsallaştırıp Anadolu'yu vatan haline getirmişler, bu vatanın sahipleri olarak gördükleri mübarek kişilere de yüksek makamlar vererek onlara olan borçlarını ödemişlerdir (Gökbel, 2000: 163; Gökbel, 2002).

1.3. Halk İnançları

Türbe ziyaretleri kapsamında halk dindarlığı konumuz açısından önemli olduğundan halk inançları kavramını açıklamak da önem arz etmektedir.

Halk inancı; kutsal bir varlığa veya güce, bunlarla ilişkili görevlere ve yasaklara uyunca yarar elde edeceğine ve uymazsa zarar göreceğine inanmaktır. Halk inançları nesilden nesle çoğunlukla şifahi olarak aktarılan uygulamalar ve inanışlardır (Eroğlu, 2020: 21-22).

Psikolojik, sosyolojik ve dini temelleri olan halk inançlarının ortaya çıkmasını tek bir sebebe bağlamak mümkün değildir. Psikolojik açıdan insanın içinde yaşadığı toplumu ve evreni anlama isteği, geleceği bilmek istemesi, güvenlik ihtiyacı, varlığı sınırlı olmasına rağmen kaygılarının sınırsız olması sebep gösterilebilirken sosyolojik açıdan insanın kendinden üstün bir varlığa sığınma ve gruba ait olma ihtiyacı, dini olarak ise insanın fitraten bir dine inanma ihtiyacı etkili olmuştur (Akyüz, Çapcıoğlu, 2021: 5-37).

Dinler ilk ortaya çıktığı zamanlarda hemen yazıya geçirilmediklerinden ve halk tarafından yaşatıldıklarından halk inançları ile dini inançlar arasında net bir ayrım yapmak oldukça zordur. Ancak İslam dinini ele alırsak kutsal kitap olan Kuran-ı Kerim'de ve yaşayan Kuran olan peygamberin sünnetinde bulunan inançlar dini inanç olarak kabul edilebilir (Ercüment, 2018: 77).

Dini bilgisi yüksek seviyede olmayan geniş kitlelerin İslam'ı yaşama biçimlerine ise halk inanışları denilebilir. Halk inanışlarında İslami bilgilerin yanında eski inançlardan kalmış veya başka kültürlerden alınmış bilgiler ve zaman içinde âlimlerin oluşturduğu hükümler bir aradadır (Günay, 1999: 263).

Dini inancın temel kaynaklardan kanıtı ihtiyacı varken halk inançlarının bilimsel veya dini herhangi bir desteğe ihtiyacı yoktur, halk tarafından kabul görüyor olmaları yeterlidir (Akyüz, Çapcıoğlu, 2021: 34).

Şehirleşme ve bilimin gelişmesiyle bazı halk inançları ve uygulamaları kaybolmuş, bazıları değişikliğe uğramış, bazıları ise varlığını sürdürmüştür. Kaybolan veya değiştirilen halk inançları genellikle insanların bilimsel gelişmelerle yanlışlığını anladığı batıl inançlar olup bireylerin psikolojik olarak rahatlatmalarını sağlayan, dine ve bilime aykırı olmayan halk inançları hala yaşatılmaktadır ve görünüşe bakılırsa yüzyıllar içinde zamanla oluşmuş bu tür inanç ve uygulamaların kısa sürede kaybolması imkânsıza yakındır (Akyüz, Çapcıoğlu, 2021: 46).

Halk inancının ana konularından biri olan türbe, yatır ve ziyaret yerleri ile ilgili inanç ve uygulamalara gelirsek onların da tıpkı diğer halk inançları gibi bir kısmı batıl inanç olarak görüldüğünden günümüzde yok olmaya yüz tutarken bir kısmı dini, psikolojik ve sosyolojik faydaları sayesinde gittikçe artan bir kitleye sahip olmaktadır.

1.4. Veli-Evliya Kültü

Sözlükte yardım eden, edilen, koruyan ve korunan anlamlarına gelen veli kelimesinin çoğulu olan evliya kavramı İslam'da dini bir terim olarak Allah'a ibadet edip O'nun dostluğunu kazanan, Allah'ın koruduğu ve yardım ettiği kimseler anlamında kullanılır (Kuşeyrî, 1972: 74).

Türk halkının dindarlığında diğer İslam ülkelerinde de olduğu gibi velilere saygı ve sevgi göstermek önemlidir. Yaşarken veliye gösterilen bu sevgi ve saygı öldükten sonra da onun kabrini türbe yapmak ve ziyaretgâh haline getirmekle devam eder.

Veli inancı yalnızca İslam ülkelerinde değil dünyanın birçok ülkesinde görülmekte olan evrensel bir olgudur. Türkiye'de veli inancının kökenine evliya menkıbelerindeki motiflerin kaynaklarına bakılarak ulaşılabilir. Buna göre Türklerin evliya menakıbnamelerindeki motifler; İslam öncesi Türk inançları, İslami inançlar

(Kuran ve hadis), Kitab-ı Mukaddes'ten alınmış inançlar, çeşitli destanlar, mitolojik hikâyeler ve halk gelenekleri kaynaklıdır (Ocak, 1997: 70).

Türklerde veli kültü İslam ile başlamış olmayıp eski Türk inançlarına kadar uzanmaktadır. Türklerin Şamanizm'e inandıkları dönemde toplumda önemli bir etkisi olan şamanlar incelendiğinde İslam dönemindeki evliya ile büyük benzerliklere sahip oldukları görülmektedir. Bu benzerlikler; şamanın toplumun başına gelecek felaketleri önleyebilmesi, felaketleri düşmana gönderebilmesi, hastalıkları iyileştirebilmesi, gelecekte haber vermesi, hava şartlarını değiştirebilmesi, uçabilmesi ve ateşte yanmamasıdır. Bu tür olağanüstü özellikler İslam döneminde Allah'ın dostu kabul edilen velilere aittir. Ancak Şamanist dönemden de önce Türklerin atalar kültü denilen inançları veli kültürünün zeminini oluşturmuştur. Atalar kültürüne göre ecdada tapılır, onların eşyaları ve mezarları kutsal kabul edilir, ölmüş atalar adına kurbanlar kesilir (Ocak, 1997: 6).

Anadolu'ya yerleşen Türkler atalar kültürünü buraya taşımışlardır. Moğol istilasından kaçarak Anadolu'ya sığınan şeyhler ve dervişlerin onlar henüz hayattayken oluşturulan menkıbeleri yüceltilmelerine yardımcı olmuştur. Tarikat büyükleri olan şeyhlerin ve dervişlerin Allah'ın sevdiği kulları oldukları için insanların sorunlarını Allah'ın izniyle çözebileceklerine ve öldükten sonra da bu özelliklerinin devam edeceğine inanılır. Bu sebeple mezarlarının bulunduğu yer türbeye dönüştürülür (Ocak, 1997: 11). Veliler yaşadıkları bölgenin hem tarihi hem de dini şahsiyetleri olduklarından bölgenin önemli bir manevi değeri olarak görülürler. Bu sebepten dolayı toplumu birleştirici ve bütünleştirici bir unsur olmakla beraber kişilerin bireysel sorunları için de faydalıdırlar. Eskiden beri insanlar hastalıklarına şifa bulmak, kısmetlerinin açılması, çocuklarının olması, geçim sıkıntısı çekmemek, mal sahibi olmak vb. dünyevi istekleri için velilere başvurmaktadırlar. Günümüzde insanların sağlık, ekonomi gibi konulardaki sorunlarının çözümü bilimsel gelişmeler sayesinde kolaylaştığından bu konularda dua etmek için velileri ziyarete gelenlerin sayıları azalmıştır. Fakat insanlardaki kutsallık

tecrübesini yaşama isteği veya Weber'in de belirttiği gibi modernleşme sürecinde 'büyüsü bozulmuş dünyayı' adeta yeniden büyüleme yolunda bir tecrübe arayışları artmıştır (Taştan, 2018: 120). Dolayısıyla evliyaya karşı ilgi ve sevgi azalmamış, yalnızca günümüz hayat şartlarına uyum sağlayarak değişim geçirmiştir.

2. Ziyaret Fenomeni Kapsamında Türkiye'de ve Kars'ta Türbe Ziyaretleri ve Uygulamaları

2.1. Türkiye'de Türbe Ziyaretleri ve Nedenleri

Türkiye'de Müslümanların en sık ziyaret ettiği dini mekânlardan biri olan türbeler, halk inanışına göre maneviyatı güçlü kişilerin, Allah dostu kabul edilen veli/evliyanın mezarlarına verilen isimdir. İnsanlar çeşitli sorunları olduğunda Allah'ı hatırlamak, dini ve manevi duyguları daha yoğun hissedebilmek gibi amaçlarla türbeleri ziyaret ederler. Dolayısıyla türbe halk için psikolojik açıdan bir rahatlama yeridir (Köse, Ayten, 2010: 14-56).

İslam'da türbe ziyaretleri meşruiyetini Hz. Muhammed'in kabirleri ziyaret etmesinden, ölümü hatırlattığı için kabir ziyaretini tavsiye etmesinden ve orada yapılabilecek davranışlarla ilgili hadislerinden almaktadır. Ayrıca peygamberin vefatından sonra mezarının evinin içine yapılması ve evinin Mescid-i Nebevi'nin içinde kalması da türbe ve mezarların cami ile bitişik yapılması geleneğine öncülük etmiştir. Türbeler Anadolu'nun İslamlaşma sürecinde camilerle birlikte önemli bir fonksiyona sahip olmuşlardır ve Müslümanlar yüzyıllardır türbeleri hem dini amaçlarla hem de bu yerleri gezip görmek amacıyla ziyaret etmişlerdir (Köse, Ayten, 2015: 382-383).

Türbelere yapılan bu geziler sırasında yatan kişinin ruhuna dua etmek, Kuran-ı Kerim okumak ve ölümü düşünmek gibi İslam dinine uygun uygulamalar yapıldığı gibi bazen türbeye çaput bağlamak, mum yakıp dilek dilemek vb. dine aykırı uygulamaların da sürdürülegeldiği bilinmektedir. Ancak âlimlerin bu tür uygulamaları eleştirmesi günümüzde yeni meydana gelmiş bir olgu değildir. Bu olaylar yaşandıkça zamanın

âlimleri tarafından uyarılar yapılmıştır. Örneğin, İmam Birgivi; “...bu zamanın insanların çoğu ölümlere eziyet ediyorlar. Birtakım mezarları puthaneye çevirip, orada namaz kılıyorlar, hatta kurban bile kesiyorlar... Allı yeşilli çaputlarla mezar taşlarına sanki elbise giydiriyorlar... Öyle acayip şeylere inanıyorlar, öyle tuhaf hareketler yapıyorlar ki, uyanık bir mü'mine, bunların hiçbiri hiçbir zaman yakışmaz” diyerek bu tür inançların batıl olduğunu ve akıllı bir Müslümana yakışmadığını eserinde vurgulamıştır (Birgivi, 1965: 8).

Yapılan araştırmalara göre Türkiye’de halkın %52’si türbe ziyareti yapmıştır (Çarkoğlu, Toprak, 2000: 47) ve halkın %41’i senede en az bir kez türbe ziyareti yapmaktadır (Çarkoğlu, Kalaycıoğlu, 2009: 28). Buna göre Türk halkının dini yaşantısında türbelerin önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Türbe ziyareti ise Türk halk dindarlığında vazgeçilmez bir yere sahiptir.

Türbe ziyareti yapmanın diğer bölümlerde geçtiği gibi kişiye bağlı olarak birçok sebebi olabilirken bu amaçlar temelde maddi ve manevi amaçlar olarak iki başlığa indirgenebilir. Türbe ziyaretini maddi amaçlarla yapanlar, türbede yatan zattan direkt olarak bir şey istememekle beraber, onu ve bulunduğu ziyaret yerini vasıta kılarak Allah’tan maddi isteklerde bulunmaktadırlar. Sağlık, iş, evlilik, çocuk, mal-mülk gibi konulardaki maddi isteklerinin gerçekleşmesi için ziyaret yerini ön plana çıkardıklarında ise türbeye çaput bağlama, mum yakma, türbede kurban kesme, türbede bulunan suyu, toprağı, taşı kutsal görüp bunları içme, yeme, vücuduna sürme gibi uygulamalar ortaya çıkmaktadır (Oymak 1996: 296-297; Oymak 2000: 462; Oymak 2002: 146).

Türbe ziyaretini manevi amaçlarla yapanlar ise ne Allah’tan ne de orada bulunan zattan dünyevi bir şey istemezler. Çünkü onlar türbeye yalnızca Allah’a yalvarıp yakarmak, türbedeki manevi ortamın hazzını yaşamak ve türbede yatana üç ihlas bir fatiha okuyarak ruhuna hediye etmek amacıyla gelirler (Yeğın, 2015: 281).

2.2. Ebu'l-Hasan Harakani'nin Hayatı ve Tarihi Kişiliği

Kars'ın önemli bir manevi değeri olan büyük âlim ve veli Ebu'l-Hasan Harakani¹, hicri 352 (M.S. 963) yılında İran'ın Horasan bölgesinde bulunan Harakan köyünde dünyaya gözlerini açmıştır. Asıl adı Ali bin Ahmed bin Cafer olan Harakani'nin künyesi Ebu'l-Hasan olup Harakani ismi de Harakanlı anlamına gelen bir lakaptır (Horasan Evliyalari, 2006: 212).

Ebu'l-Hasan Harakani'ye fiziksel açıdan bakıldığında iri gözlü, geniş alınlı, uzun boylu, kumral, güzel yüzlü biri olduğu ve Hz. Ömer'e benzediği nakledilmektedir (Câmi, 2016: 337).

Harakani fakir bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldiğinden küçüklüğünden itibaren çiftçilik, çobanlık, yük taşımacılığı gibi çeşitli meslekleri öğrenmiş ve hayatı boyunca çalışmıştır. Ancak bu işleri yapmaktan veya fakirlikten hiçbir zaman rahatsızlık duymamış aksine kendisinin peygamber efendimiz gibi bu dünyada fakirliği tercih ettiğini söyleyerek halinden şikâyetçi olmadığını belirtmiştir. Seyri sülukuna (manevi anlamda ilerlemek için yapılan yolculuk) bu çalışmaları sırasında başlamış, hatta yük taşıırken hayvanı ile konuştuğunu, Allah'ı düşündüğünü ve bol bol tefekkür ettiğini, bu sayede manevi anlamda ilerlediğini söylemiştir (Can, 2014: 34-45).

Ebu'l-Hasan Harakani tasavvuf eğitimini Bayezid Bistami'den tamamen ruhani bir yolla aldığından üveysidir. Sema, raks, hırka, seccade ve benzeri şekli unsurlara önem vermeyen bir veli olup ruhunu arındırma yolunda ağır çilelere göğüs germiştir (Özdem, 2006: 74).

Bistami'nin dergâhına giden Harakanî, onun yolunu takip eden dervişlerle görüşmüş ve şeyhinin kabrine on iki yıl boyunca türbedarlık yapmıştır. On iki senenin sonunda kemale ererek (olgunlaşarak) kendi talebelerini yetiştirmeye başlamıştır. Rivayetlere göre talebeleri de kerametleri de pek çoktu (Horasan Evliyalari, 2013: 123).

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Çiftçi, 2004: 25-154).

Bir gün İbn-i Sina, Harakân'a Ebü'l-Hasan Harakânî'yi evinde ziyarete geldi. Hanımı onu azarlayarak ormana gittiğini söyledi ve Harakani'nin büyüklüğüne inanmadığından ona uygunsuz sözler söyledi. İbn-i Sina ormana yaklaşırken Harakani'nin bir aslana odun yüklemiş geldiğini gördü. Sebebini sorunca Ebu'l-Hasan Harakani: "Ben evimdeki sıkıntı ve belâ yükünü taşıdığım için, bu aslan da bizim yükümüzü taşıyor" buyurdu (Câmi, 2016: 347).

Ebu'l-Hasan Harakani Selçuklu medeniyetine yön vermiş, sultanlara Anadolu'ya yönelmelerini tavsiye etmiştir. Gazneli Mahmut, kendisine bağlanıp padişahlığı bırakarak dervişliğe geçmeyi isteyince onu vazgeçirmiş, devletin hizmetinin onun için daha hayırlı olduğunu söylemiş ve onu Hindistan'a sefere yönlendirmiştir. Sultan Alparslan, Ebu'l-Hasan Harakani'yi Kars'ın manevi himayesiyle görevlendirmiştir (Berberoğlu, 2014: 109-120).

Kars'a Çağrı Bey ile beraber ordunun başında manevi komutan olarak gelen Harakani hazretleri, Ani kalesini düşürmek için ellerinde bulunan üç bin kişilik ordunun yeterli olmadığını, Kars'ın fethi için henüz doğru zamanın gelmediğini söyleyerek Çağrı Bey'i geri göndermiştir. Kendisi ise seyyidlerle (peygamber soyundan gelenler) ve mücahit alperenlerle birlikte Kars'a yerleşerek kalpleri fethetmek için uğraşmıştır. Kars'ta kaldığı on yıl boyunca oradaki Hristiyan Türklerin Müslüman olmasına vesile olmuş böylece Ani kentini ele geçirmek için düzenlenen yeni akına içeriden destekle katılmışlardır. Ancak Ani'ye giderken sağ tarafta kalan Yahniler Dağı'nda yaşanan çatışmada savaşarak şehit düşmüştür. Sultan Alparslan, Anadolu'yu fethetmeye Ani'den başlamış ve fetihden sonra yaptığı ilk iş Ebu'l-Hasan Harakani'yi ziyaret etmek olmuştur. Onun adına Kars'ta bir mescit ve kümbet yaptırmıştır. Ancak bu yapılar Haçlı saldırılarında yok edilmiştir (Berberoğlu, 2014: 109-120).

Ölümü yaklaştığında müritlerine; "Mezarımı otuz arşın derinlikte kazın, çünkü şu toprak Bistâm toprağından yüksektir. Yatacağım toprağın Bayezid'inkinden yüksek

olması ne caizdir ne de edebe uygundur, diyerek sonrasında vefat ettiği, o gece bölgeye yoğun bir kar yağdığı nakledilir (Attar, 2007: 608).

Mevlâna Celaleddin Rumi, Aynü'l-Kudat el-Hemedani, Necmeddin Daye, Feridüddin Attar gibi pek çok mutasavvıfı etkileyen, Nakşibendi silsilesinde adı geçen ve asrın kutbu sayılan Ebu'l-Hasan Harakani, Hicri 425 yılı Muharrem ayında vefat etmiştir (Uludağ, 2013: 94).

Harakani'nin uzun yıllar kayıp olan mezarı, III. Murad döneminde Kars Osmanlılara geçtiğinde bir paşa ile hafızın gördükleri rüya sayesinde bulunmuştur. Rivayete göre; Lala Mustafa Paşa, Kars kalesinin tamiri ile görevli iken Hafız Osman isimli bir genç rüyasında Ebu'l-Hasan Harakani'yi görür. Rüyasında Harakani ona yıllardır toprak altında olduğunu, kabrinin yerini paşaya söyleyip ortaya çıkarmasını böylece kendisinin de okunacak Fatihalardan nasipleneceğini söylemiştir. İki kere bu rüyayı gören Hafız Osman üçüncü gün yerini ayrıntılı anlattığı bir rüya daha görünce artık dayanamaz ve gidip durumu paşaya anlatır. Paşa askeri kucaklayıp kendisinin de bu rüyayı gördüğünü fakat tabutun yerini ayrıntılı görmediğini söyler. Rüyadaki tarife göre kalenin yakınında bir yer kazılır ve üzerinde Harakani'nin ismi ve vefat tarihi yazılı mermer tabut bulunur. Paşa, peygamberlerin ve evliyaların cesetlerinin diriler gibi durduğunu, bunu dünya gözüyle görmek istediğini söyleyerek âlimlerin izniyle tabutu açtırır. Tabut açıldığında etrafa güzel bir koku yayılır ve gerçekten Ebu'l-Hasan Harakani hazretleri çürümemiş bir halde sanki yeni yaralanmış gibi durmaktadır. Bunu görenler ortamdaki manevi havadan etkilenir, duygulanır ve ağlar. Daha sonra şeyhin istediği gibi tabutunu üç arşın aşağıya defnedeler. Lala Paşa, padişahın emri üzerine buraya Erzurum'da bulunan Lala Paşa Camii'nin bir benzerini yapar. Ancak bu cami günümüze kadar gelememiştir, şimdi türbenin bitişiğinde bulunan cami sonradan yapılmıştır (Çelebi, 1314: 330).

2.3. Ebul Hasan Harakani Türbesi'nin Tarihçesi

Kars ilinin merkezinde Kaleiçi Mahallesi, Ozanlar sokakta bulunan Ebu'l-Hasan Harakani'nin türbesi şehadetinden otuz bir yıl sonra 1064 senesinde Sultan Alparslan Kars'ı fethedince inşa edilmiştir

(<httpM://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kars/gezilecekyer/abl-hasan-harakn> Erişim Tarihi 14.10.2023).

Günümüzde Evliya Camii külliyesinin içinde yer alan Ebu'l- Hasan Harakani türbesi yüzyıllar boyunca birçok değişim ve onarımdan geçmesinin yanı sıra birkaç defa yıkılıp yeniden yapılmıştır. Sultan Alparslan'ın buraya yaptırdığı ilk cami ve türbe yıkıldığında Osmanlı Devleti türbeyi tekrar inşa ettirmiş ancak Safeviler tarafından yine yıkılınca Osmanlı Devleti tarafından yeniden yapılmıştır. Son olarak ise Kars'ı Ruslar işgal ettiğinde neredeyse yok olacak duruma gelmiştir (Akçay, 1966: 311).

Sonraki yıllarda yenilenen türbe, 1998 yılında yapılan büyük restorasyona kadar, Evliya Camii'nin bahçesinde bulunan tuf taşından basit örgü sistemi ile yapılmış dörtgen bir yapıyken restore edildikten sonra basit yapılı duvarlar kaldırılmış, türbe cami ile birleştirilmiş, içeride bulunan evliya sandukası ahşap çerçeveye konulmuş ve kabrin bulunduğu alana kubbeli bir şadırvan yapılmıştır. Türbenin ortasında Ebu'l-Hasan Harakani hazretlerinin mezarı bulunmakta iken türbenin etrafında 21 tane daha mezar vardır. Bunlardan biri olan 1767 tarihli mezar, Kars Beylerbeyi Kethüda Mehmet Paşa'ya, bir diğeri Ruslar Osmanlı toprağı olan Kars'ı işgal ettikten sonra şehrin terk edilmemesi için halkı eğiten ve Kars'tan Türk göçünü engelleyen, o dönemde Evliya Camii'nin imamı olan Hafız Kurban Efendi'ye aittir.

(<httpM://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kars/gezilecekyer/abl-hasan-harakn> Erişim Tarihi 14.10.2023).

Türbenin giriş kapısındaki 1854 tarihli Osmanlıca kitabede şunlar yazmaktadır:

“Hak nasip itdi de yapıldı Merkad-i nev gül”zar

Bu“l-Hasen Khrkani Şeyh“un yatduğıdur bu mezar

Ol Muhammed-Derviş itdi bu makamı böyle hoş

Evliyanun aşkına olsun feda canlar hezar.

Her Murad hasıl olur sıdk-ile bunda ey dede

Her kim ihsan eyliye bulunur derdine izar.

İncidenler bu makamı incidiser o Hakkı

Çün „ihanihu ihanu“l-lah“ kelimunda yazar.

Tarih un-Nebi-i birden Yusuf Molla dedi

Baş ed in-sal sitte vü“ışrin hezar” (1026-1617).

2.4. Türbe Ziyareti Hakkında İzlenimler

Hasan Harakani türbesi Kars’ın en merkezi yeri olan Kars kalesinin etrafında bulunduğundan hem halk hem de yabancılar için kolay ulaşılabilen bir yerdedir. Hem Ebu’l-Hasan Harakani tanınan mübarek bir zât olduğundan hem de türbenin konumu sebebiyle türbenin içinde sürekli ziyaretçi bulunmaktadır ve türbe neredeyse hiç boş kalmamaktadır. Ayrıca türbenin içine girmeden, yanından geçerken durarak ellerini açan ve duasını ettikten sonra oradan uzaklaşan kişi sayısı da oldukça fazladır.

Hafta içi genelde türbenin içinde hep birkaç kişi bulunurken cuma günleri türbenin yanındaki camiye Cuma namazına gelenler sebebiyle erkek ziyaretçilerin oranı oldukça artmakta ve Cuma çıkışında türbe dolup taşmaktadır. Namazdan çıkan birçok kişi de dış tarafta ellerini açıp dualarını ederek hemen gitmektedirler.

Hafta sonları ise hem yerel halktan hem de dışarıdan gelenlerden türbe ziyareti yapanların artmasıyla Harakanî türbesinin ziyaretçi yoğunluğu artmaktadır. Ancak

dışarıdan gelenler genellikle turlarla türbe ziyareti yaptığından ve zamanları kısıtlı olduğundan bu gruplarla mülakat yapmak mümkün olmamıştır.

Türbeye hafta içi erkeklerin hafta sonu ise kadınların daha fazla geldiği gözlemlenmiştir. Türbeye her yaştan ve her sınıftan insan gelmektedir.

Türbeye gelenler abdestli olmaya özen göstererek türbede sureler okurlar, dualarını ederler, bazıları orada bulunan Kuran-ı Kerimlerden alarak okurlar ve çıkarlar.

Türbenin girişinde türbede yapılmaması gereken davranışlar bir tabelada belirtilmiştir.

Türbenin Kars halkı tarafından önemli ve kutsal kabul edildiğini, türbe hakkında halkın birtakım inançlara sahip olduğunu gözlem yaparken gördüğümüz, topları türbenin önüne giden iki çocuğun diyalogundan da anlayabiliriz:

- Burada oynamayalım! Caminin önünde oynamak günah değil ama burada oynamak günah.
- Neden?
- Çünkü evliyadayız!

İKİNCİ BÖLÜM

1. Araştırmaya Katılanların Sosyodemografik Özellikleri İle İlgili Bulgular

Bu bölümde araştırmaya katılanların cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim durumu, meslek, ekonomik durum ve ikamet yerleri gibi sosyo-demografik özellikleri tablolar halinde sunulacaktır.

1.1. Sosyo-Demografik Özellikler

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim	Meslek	Ekono- mik Durumu	İkamet Yeri
K-1	Kadın	26-35	Evli	Lisans	Hemşire	Orta	Kars Merkez
K-2	Kadın	18-25	Bekâr	Lisans	Öğretmen	Orta	Kars Merkez
K-3	Erkek	54	Evli	Lisans	Veri Hazırlama Uzmanı	Üst	Kars Merkez
K-4	Erkek	8-25	Bekâr	Lise	Öğrenci	Düşük	Kars Merkez
K-5	Kadın	65+	Evli	İlkokul	Ev hanımı	Orta	Kars Merkez
K-6	Kadın	45-65	Evli	İlkokul	Ev hanımı	Orta	Kars Merkez
K-7	Erkek	65+	Evli	Lise	Emekli memur	Orta	Kars Merkez
K-8	Kadın	18-25	Bekâr	Ön lisans	İşsiz	Düşük	Kars Merkez
K-9	Kadın	18-25	Bekâr	Lise	Öğrenci	Düşük	Kars Merkez
K-10	Kadın	45-65	Evli	Okur-yazar	Ev hanımı	Düşük	Kars Merkez
K-11	Kadın	18-25	Bekâr	Lisans	Öğrenci	Düşük	Kars Merkez

K-12	Erkek	45-65	Evli	Lise	Memur	Orta	Kars Merkez
K-13	Erkek	45-65	Evli	Lisans	Memur	Orta	Kars dışı (Ankara)
K-14	Kadın	36-45	Evli	İlkokul	Ev hanımı	Orta	Kars dışı
K-15	Kadın	26-35	Bekâr	Doktora	Öğretim görevlisi	Orta	Kars Merkez
K-16	Erkek	26-35	Bekâr	Lisans	Mühendis	Orta	Kars Merkez
K-17	Kadın	26-35	Bekâr	Lisans	Öğretmen	Üst	Kars Merkez
K-18	Erkek	18-25	Bekâr	Lisans	Hemşire	Orta	Kars Merkez
K-19	Kadın	65+	Evli	Lise	Memur	Üst	Kars Merkez
K-20	Kadın	45-65	Evli	Lise	Ev hanımı	Orta	Kars köy
K-21	Erkek	45-65	Evli	Lise	Çiftçi	Orta	Kars köy
K-22	Erkek	45-65	Bekâr	Lisans	Polis	Orta	Kars İlçe (Kağızman)
K-23	Erkek	45-65	Evli	Lisans	Öğretmen	Orta	Kars Merkez
K-24	Kadın	18-25	Bekâr	Lisans	Öğretmen	Orta	Kars Merkez
K-25	Erkek	65+	Evli	Ön lisans	Emekli	Üst	Kars Merkez
K-26	Erkek	45-65	Evli	İlkokul	Emekli	Üst	Almanya
K-27	Erkek	45-65	Evli	Yüksek Lisans	Emniyet Görevlisi	Üst	Manisa
K-28	Kadın	45-65	Bekâr	Lisans	Avukat	Orta	İstanbul
K-29	Kadın	26-35	Evli	Orta-okul	Ev hanımı	Orta	Kars Merkez

K-30	Kadın	45-65	Bekâr	Lise	Ev hanımı	Orta	Kars Merkez
K-31	Kadın	45-65	Evli	İlkokul	Ev hanımı	Orta	Kars Merkez
K-32	Erkek	65+	Evli	Orta-okul	İşsiz	Orta	Kars Merkez
K-33	Erkek	36-45	Evli	Ön lisans	İmam	Düşük	Kars dışı
K-34	Erkek	26-35	Bekâr	Lise	Asker	Orta	Kars Merkez
K-35	Kadın	26-35	Bekâr	Lisans	Öğretmen	Orta	Kars Merkez
K-36	Kadın	26-35	Bekâr	Lisans	Öğretmen (Özel)	Orta	Kars Merkez
K-37	Kadın	46-65	Bekâr	Orta-okul	Ev hanımı	Orta	Kars Merkez
K-38	Erkek	46-65	Evli	İlkokul	Çiftçi	Orta	Ardahan
K-39	Erkek	46-65	Evli	Orta-okul	Emekli	Orta	Hatay
K-40	Erkek	46-65	Evli	Lise	Hayvancılık	Orta	Kars Merkez

1.2. Cinsiyet

Tablo 2. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
Kadın	21	%52,5
Erkek	19	%47,5
TOPLAM	40	%100

Tablo 2’de görüldüğü üzere Ebu’l-Hasan Harakani türbesine gelen ziyaretçiler arasından yapılan araştırmada katılımcıların %52.5’i (21) kadın, %47,5 (19)’i erkektir. Araştırmada kadın ve erkek sayısı neredeyse eşit olduğu gibi günlük hayatta da türbeye gelen ziyaretçilerin hemen hemen eşit olduğu gözlemlenmiştir. Ancak hafta içi ve özellikle cuma günleri erkek ziyaretçiler daha yoğun olmak katılım göstermekle beraber

hafta sonlarında kadınlar ve aileler daha yoğun katılım göstermektedir. Cuma günleri erkeklerin daha yoğun katılım göstermelerinin sebebi ise türbenin de içinde bulunduğu Evliya Camii külliyesinde Cuma namazı kılanların buradan gitmeden türbeye uğramasıdır. Bu verilere göre kutsal mekân arayışının erkeklerde de kadınlarda da var olduğunu fakat bu arayışı sürdürmek için günlük hayatlarına uygun olan zaman dilimlerini tercih ettikleri söylenebilir.

1.3. Yaş

Tablo 3. Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılımı

Yaş Aralığı	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
18-25	7	% 17,5
26-35	8	% 20
36-45	2	% 5
46-65	18	% 45
65+	5	% 12,5
TOPLAM	40	% 100

Tablo 3’de görüldüğü üzere katılımcıların %45’ini 18 kişi ile 46-65 yaş grubu oluşturmaktadır. En kalabalık grubu takip eden 26-35 ve 18-25 yaş grupları sırasıyla %20 ve %17,5 oranlarındadır. Bu grupların ardından ise %12,5 ve %5 ile 65 yaş üzeri ve 36-45 yaş grupları gelmektedir. Genel olarak her yaştan ziyaretçinin türbeye geldiği gözlemlenmiş olsa da genç ve orta yaştan bazıları turlarla geldiklerinden veya mülakat yapmaya zamanları olmadığını belirttiklerinden ileri yaşlardaki katılımcı oranının artması kaçınılmaz olmuştur. Ancak bu durumlar sonucunda dahi her yaştan katılımcı olması, yaş ve türbe ziyareti arasında doğrudan bir ilişki bulunmadığını göstermektedir.

1.4. Medeni Durum

Tablo 4. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Medeni Durum	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
Bekâr	17	%42,5
Evli	23	%57,5
TOPLAM	40	%100

Tablo 4'te görüldüğü üzere katılımcıların %57,5'i evli %42,5'i ise bekârdır. Diğer araştırmaların aksine evli ve bekâr oranı birbirinden önemli ölçüde farklı çıkmamıştır. Önceki çalışmalarda evli oranının çok yüksek çıkmasını, araştırılan türbelerin uzak yerlerde olmaları dolayısıyla ailecek arabayla gidilmesine bağlayabiliriz. Ebu-l-Hasan Harakani türbesi gibi şehrin merkezinde bulunan bir türbede ise böyle bir problem yoktur. Dolayısıyla hem evlilerin hem de bekârların ihtiyaç duydukça ziyaret ettikleri bir türbedir. Böyle olunca da medeni durum ile türbe ziyareti arasında doğrudan bir ilişki kurulamayacağı söylenebilir.

1.5. Öğrenim Durumu

Tablo 5. Katılımcıların Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

Öğrenim Durumu	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
Okur-Yazar	1	%2,5
İlkokul Mezunu	6	%15
Ortaokul Mezunu	4	%10
Lise Mezunu	10	%25
Yüksekokul-Ön Lisans Mezunu	3	%7,5
Lisans Mezunu	14	%35
Yüksek Lisans-Doktora Mezunu	2	%5
TOPLAM	40	%100

Tablo 5'te görüldüğü üzere katılımcıların %35'i lisans mezunu, %25'i lise mezunu, %15'i ilkokul mezunu, %10'u ortaokul mezunu, %7,5'i ön lisans mezunudur. Yüksek lisans ve doktora mezunları toplamı %5 olmakla birlikte en az kişi sayısına sahip grubu da %2,5 (1 kişi) ile okur-yazar grubu oluşturmaktadır. Bu sonuçlar, eğitim seviyesi düşük insanların daha çok türbe ziyareti yaptıkları ile ilgili genel kanının yanlış olduğunu göstermektedir. Kars'ta toplumun her kesiminden, her eğitim seviyesinden insan türbe

ziyareti yapmaktadır. Katılımcıların neredeyse yarısının lisansüstü öğrenim görmüş olmasını da Kars'ın ilk atama yeri olan bir memur şehri olmasına bağlayabiliriz.

1.6. Meslek

Tablo 6. Katılımcıların Mesleklerine Göre Dağılımı

Meslek Durumu	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
Çiftçi/Hayvancılık	3	%7,5
Serbest Meslek (Avukat, mühendis, veri hazırlama uzmanı vb.)	3	%7,5
Memur	9	%22,5
Öğrenci	3	%7,5
Öğretmen/ Öğretim Üyesi	7	%17,5
Emekli	4	%10
Ev Hanımı	8	%20
İşsiz	3	%7,5
TOPLAM	40	%100

Tablo 6'ya bakıldığında araştırmaya katılanların %22,5'inin memur, %20'sinin ev hanımı, %17,5'inin öğretmen, %10'unun ise emekli olduğu görülmektedir. Kalan gruplarda ise %7,5'lik paylarla, üçer kişiyle çiftçi, serbest meslek sahipleri, öğrenciler ve işsizler yer almaktadır. Bu tablodan her meslek grubundan insanın türbe ziyareti yaptığı anlaşılmaktadır. Fakat gözlemlerimiz sonucunda şunu söyleyebiliriz ki türbe ziyareti yapan emekliler ve ev hanımları boş vakitlerini değerlendirme kurumu olarak türbe ziyaretlerini tercih ettiklerinden türbenin içine girerek türbede daha uzun süre kalmaktadırlar ve etraftakilerle sosyalleşmeye daha meyilli olmaktadır. Ancak diğer gruplardakiler boş vakitleri az olduğundan türbede uzun süre kalmamakta hatta bazı ziyaretçiler türbenin içine dahi girmeden dışarıda ellerini açarak dualarını edip gitmektedirler.

1.7. Ekonomik Durum

Tablo 7. Katılımcıların Ekonomik Durumlarına Göre Dağılımı

Ekonomik Durumu	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
Düşük	6	% 15
Orta	29	% 72,5
Üst	5	% 12,5
TOPLAM	40	% 100

Türbe ziyareti yapan katılımcıların büyük çoğunluğunun ekonomik durumu orta seviyededir. Orta seviyedeki katılımcı sayısı 29 kişidir. %72,5'lik dilime denk gelen bu çoğunluktan sonra %15 ile ekonomik durumu düşük seviyede olanlar ve %12,5 ile ekonomik durumu üst seviyede olanlar vardır. Bu tablodan orta sosyoekonomik düzeye sahip insanların daha çok türbe ziyareti yaptığı sonucu çıkarılabilir.

1.8. İkamet Yeri

Tablo 8. Katılımcıların İkamet Yerlerine Göre Dağılımı

İkamet Yeri	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
Kars merkez	29	% 72,5
Kars ilçeleri	1	% 2,5
Kars köyleri	2	% 5
Kars dışından	8	% 20
TOPLAM	40	% 100

Türbe ziyaretine gelen katılımcıların %72,5'i (29 kişi) türbenin de bulunduğu yer olan Kars merkezde oturmaktadırlar. Onları takip eden %20'si (8 kişi) ise Kars dışından bölgeyi ziyarete gelen ve türbe ziyaretini de yapan katılımcılardır. Kars köylerinden gelen 2 kişi %5'lik bir dilimi oluştururken Kars'ın merkez dışındaki ilçelerinden gelen bir kişi de %2,5'lik bir paydaya sahiptir.

Araştırma kış aylarında yapıldığından türbenin çoğunlukla merkezdeki yakın yerlerden ziyaretçi alması ve Kars'ın köylerinden ve ilçelerinden gelen kişi sayısının az olması normaldir. Ayrıca köyden ve ilçeden gelenler uzaklık sebebiyle pek gelemediklerini de belirtmişlerdir.

Kars dışından gelenlerin ise gerçekte daha büyük bir orana sahip olmaları muhtemeldir. Çünkü il dışından veya yurt dışından Kars'a gelenler çoğunlukla turlarla geldiklerinden kısıtlı bir süreye sahip oldukları ve bu sebeple ankete katılmayı reddettikleri görülmüştür.

2. Ziyaretçilerin Dini Bilgileri ve Uygulamaları ile İlgili Bulgular

Bu bölümde türbe ziyaretine gelen katılımcıların din bilgisi kaynaklarını, dindarlık seviyelerini, türbe ziyaretini hangi sebeplerle ve ne sıklıkla yaptıklarını, türbe ziyaretleri hakkındaki dini bilgi seviyelerini, Ebu'l-Hasan Harakani türbesi hakkındaki bilgi seviyelerini, türbe ziyareti için hazırlanırken, ziyaret sırasında ve sonrasındaki uygulamalarını aşağıda verilen tablolarda ele alarak araştırmanın bulgularına göre değerlendireceğiz.

2.1. Din Bilgisi Kaynakları

Tablo 9. Katılımcıların Din Bilgisi Kaynaklarına Göre Dağılımı

Din Bilgisi Kaynakları	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
Aileden	29	%72,5
Okuldan	6	%15
Camilerden/Kuran kurslarından	3	%7,5
Cemaatlerden	1	%2,5
Medreseden	1	%2,5
TOPLAM	40	%100

Bu soruda katılımcılara dini bilgilerinin kaynağı sorularak birden fazla grubu cevaplarına dâhil edebilecekleri söylenmiş fakat tablo oluşturmak için ilk söyledikleri ve öncelikli gördükleri cevap kabul edilmiştir. Mülakatta birçok kişi ailenin yanında okuldaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin, camilerin, Kuran kurslarının ve cemaatlerin verdikleri derslerin beraber etkili olduğunu söylemiştir. Ancak ayrıntılı soru sorulduğunda çoğunluk önceliği aileye verdiğiinden ilk söylenen esas alınmıştır.

Tablo 9'a bakıldığında türbeye gelenler arasında dini bilgilerinin aileden aldığını belirten katılımcı sayısı 29 olup bu sayı %72,5'lik bir dilime denk gelmektedir. Onu takip

eden dini bilgilerinin kaynağını okuldan aldıklarını belirten grup ise %15 ile 6 kişiden oluşmaktadır. %7,5'lik bir dilimle dini bilgilerin cami ve Kuran kurslarından alan grup 3 kişi, toplamda %5'lik bir oranla cemaatlerden ve medreseden cevabını veren ise 2 kişi vardır.

Aile, çocuğun ilk eğitim yeri olduğundan çocuk dini değerleri ve bilgileri ailesinden öğrenir (Aydın, 2007). Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2006 yılında yaptığı bir araştırmaya göre birincil dini bilgi edinme kaynağı %58 ile aile ve akrabalarıdır. Birey hayatının ilerleyen yıllarında her ne kadar farklı dini bilgi kaynaklarını da değerlendirirse de öncelik verdiği kaynak -hem bu araştırmada hem Türkiye genelindeki araştırmalarda görüldüğü üzere-ailedir. Dini eğitim ailede doğru bir şekilde model olarak verildiğinde çocuklar üzerinde daha etkili olduğu bilinmektedir (Vergote, 1978: 312-326).

Ailede dini eğitim birey için bir başlangıçtır. Örneğin araştırmaya katılan K-25 “Herhangi bir yerden dini eğitim almadım. Öncelikle küçükken ailemden din hakkında temel bilgiler edindim ama daha çok büyüdükçe kendi ilgim, okumalarımla öğrendim. “diyerek dini bilgisinin temelinde ailesinin olduğunu, kendi ilgi ve araştırmalarının da onu bu konuda ileri götürdüğünü belirtmiştir.

Dini eğitim temel olarak ailede başlamakla beraber diğer kaynaklar da bireyin din bilgisinin artmasına ve sistemli bir şekilde öğrenmesine yardımcı olmaktadır. Zira ailedeki din eğitimi günlük hayat içinde olağan şekilde geliştiğinden düzenli ve sistemli bir şekilde ilerlememektedir. Mesela K-4' ün “Evet, önce ailemden öğrendim sonra okuldan ve 6 yıldır da düzenli olarak yaz Kuran kurslarına gidiyorum. Din hakkında bildiğim her şeyi bunlardan öğrendim.” sözleri ve K- 29'un “...Ailemden ve İsmailağa cemaatinden din eğitimi aldım. Ailem bana dinle ilgili bilgiler verdi tabii ki ama cemaatten aldığım derslerin de çok faydası oldu. Çünkü onlar ders şeklinde verdiklerinden daha ayrıntılı öğreniyorsun.” demesi bize bunu göstermektedir.

Bunun yanında ailede dini eğitim görmeyen, ailesinin dinle bağları zayıf olan çocuklar da dine ilgi gösterebilir. Fakat bu ilginin hayatının ilk yıllarında değil daha sonraki yıllarda gecikmeli olarak ve daha sağlıklı, derinliksiz şekilde olma ihtimali fazladır (Mehmedoğlu, 2005: 8-12; Selçuk, 2005: 54). Dolayısıyla bireyin dindarlığının oluşmasında en etkili faktörün hala aile olduğu söylenilebilir. Bu araştırmanın sonuçlarında da aile faktörünün önemi görülmektedir.

Ailede dini eğitimi bir şekilde edinen çocuk, başka faktörlerin etkisiyle dinden uzaklaştığında bile bir süre sonra geri dönebilmektedir. Katılımcılarımızdan K-26 “*Bir yerden özel olarak dini eğitim almadım. Ailemden gördüm ama onlardan gördüğümü de yıllarca uygulamadım. Almanya’daki çevrem de etkisiyle yıllarca günahkâr bir hayat yaşadım. Yine de son yıllarda tövbe ettiğim için Allah’a şükrediyorum. Eskiden namaz kılmazdım, böyle yerleri ziyaret etmezdim, içerdim. Türlü türlü günahlar işledim ama Allah büyüktür. Beni inşallah affeder. İşte ben de şimdi bol bol sadaka veriyorum, ihtiyaç sahiplerine yardım etmeye çalışıyorum. Kılmadığım namazları kılmaya çalışıyorum, tövbe ediyorum; Allah büyüktür, beni de affeder diyorum.*” açıklamasıyla ailesinden dini eğitim gördüğünü ancak gayrimüslim bir ülkede yaşadığından, çevre faktörü nedeniyle İslam’dan uzaklaştığını, yaşı ilerleyince ise tekrar dine yaklaştığını ve dindar bir hayat yaşamaya çalışarak dinden uzak geçen yıllarını telafi etmeye çalıştığını mülakatın birçok yerinde belirtmiştir.

2.2. Dindarlık Seviyeleri

Tablo 10. Katılımcıların Dindarlık Seviyelerine Göre Dağılımı

Dindarlık Seviyeleri	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
Biraz dindar	2	% 5
Orta seviyede dindar	24	% 60
Çok dindar	14	% 35
TOPLAM	40	% 100

Tablo 10’da görüldüğü üzere türbe ziyareti yapan katılımcıların %60’ı (24 kişi) orta seviyede dindar olduklarını belirtmişlerdir. Onu takip eden %35’lik dilimde çok

dindar olduğunu belirten kesim vardır. Son sırada ise %5’lik bir paydayla biraz dindar olduklarını söyleyen grup gelmiştir. Sorudaki şıkların kendisine uymadığını veya dinle hiçbir ilişkisi olmadığını söyleyen çıkmamıştır. Katılımcılar, türbe ziyareti yapan insanlar arasından seçildiğinden dinle az veya çok ilişkilerinin olması tahmin edilebilir bir sonuçtur.

Ayrıca katılımcıların neredeyse yarısının üniversite mezunu olduğu düşünülünce eğitim seviyesi ile dindarlık oranının birbirine zıt olmadığı aksine bu konuyla ilgili daha ayrıntılı ve güncel araştırmalara ihtiyaç olduğu görülmektedir.

2.3. Ziyaret Sıklığı

Tablo 11. Türbe Ziyaretlerinin Sıklık Derecesi

Ziyaret Sıklığı	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
Çok Sık	12	%30
Ara Sıra	15	%37,5
Nadiren	10	%25
İlk defa ziyaret ediyorum	3	%7,5
TOPLAM	40	%100

Türbe ziyareti yapan katılımcılar gruplandırılırken “her gün veya haftada birkaç gün” gelenler çok sık gelen gruba, “ayda bir iki kere veya birkaç ayda bir” gelenler ara sıra gelen gruba, “yılda bir veya birkaç yılda bir gelenler “nadiren” grubuna ve ilk defa gelen ziyaretçiler ise “ilk defa ziyaret ediyorum” adlı gruba eklenmiştir.

Tablo 11’de görüldüğü üzere türbeyi ara sıra ziyaret eden katılımcılar 15 kişi ile %37,5’lik bir orana, türbeyi çok sık ziyaret ettiğini belirtenler 12 kişi ile %30’luk bir orana, türbe ziyaretini nadiren yaptığını söyleyenler 10 kişi ile %25’luk bir orana ve türbeyi ilk defa ziyaret edenler ise 3 kişi ile %7,5’luk bir orana sahiptirler. Bu durum, türbe ziyareti yapanların çoğunluğunun bunu günlük hayatlarında bir rutin haline getirdiklerini göstermektedir. Ancak ilk defa gelenlerin sayısının bu kadar az olması araştırmanın kış aylarında yapılmasından kaynaklanmış olabilir. Nitekim “Taziye Gelenekleri ve Ziyaret Fenomeni (Kars örneği)” isimli kitapta 2016 yılında Harakani

türbesini ziyaret edenlere yapılan araştırmaya göre, türbeye ilk defa gelenlerin oranı %15'tir. Dolayısıyla farklı zamanlarda yapılan araştırmalarda, bu oranın arttığı örnekte de görülmektedir.

Kars'ın yerlileri ise genelde birkaç haftada bir türbeyi ziyaret ettiklerini belirtmektedirler ki bu onların türbeye verdikleri değeri bizlere göstermektedir. Evi türbe civarında olan halkın bir kısmı her gün bazıları ise haftada en az bir kere türbeyi ziyaret etmektedirler. Örneğin K-12: *“Her gün gelirim. Evim zaten çok yakın. Camiye gelir, namazımı kılar, sonra türbeye geçip ziyaretimi yaparım. Hatta bazen evden selayı duyup koşa koşa gelirim.”* diyerek cami ve türbenin iç içe olmasının ziyaret oranını artırdığını bu sözlerle açıklamıştır.

2.4. Ziyaret Nedenleri

Tablo 12. Türbe Ziyaretlerinin Nedenleri

Nedenler	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
Mübarek bir zat/ Allah dostu olduğu için	15	%37,5
Manevi olarak ihtiyaç duyduğundan/ Huzur bulmak için	12	%30
Dua etmek için	7	%17,5
Gezmek için	5	%12,5
Tefekkür etmek için	1	%2,5
TOPLAM	40	%100

Tablo 12’de görüldüğü üzere katılımcıların %37,5’i türbeyi ziyaret etme sebeplerinin mübarek bir zatı, bir Allah dostunu ziyaret etmek olduğunu belirtirken onu takip eden %30’luk kesim manevi olarak ihtiyaçları olduğunda, huzur bulmak amacıyla türbeye gittiklerini söylemişlerdir. En çok verilen bu iki cevaptan sonra ise %17 ile dua etmek için gelenler, %12,5 ile gezmek için gelenler ve %2,5 ile tefekkür etmek için gelenler yer almaktadır.

Türbeye Allah dostunu ziyaret amacıyla gittiklerini belirtenlerden K-13: *“Yolum düştüğünde, gittiğim şehirdeki önemli kişileri ziyaret etmek için türbe ziyareti yaparım.*

Mesela hacca gidemeyen kişilerin en azından çevrelerindeki İslam büyüklerini ziyaret etmeleri gerekir.” diyerek kutsala yakınlaşmak için insanın -kutsal olarak belirlenen yere gidemiyorsa dahi- yakınında bulunan kutsalla bağlantılı yerlere gitmesi gerektiğini ifade etmiştir.

K-30: “Allah’a sığınmak istediğimde buraya gelir ve türbe ziyareti yaparım” ve K-12: “Allah’a yönelmek ve burada yatanlar için, duamızın kabul olması amacıyla türbe ziyareti yaparım.” diyerek türbede yatan zatın Allah’a yakın olması hasebiyle kendilerinin de Allah’ı hatırlamak istedikleri zamanlarda türbeyi ziyaret etmeyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla türbe ziyaretini içinde Allah dostu bulunduğu için yapanların asıl amacının kutsalın tezahür ettiği yere giderek kutsalı hatırlamak, kendilerini ona yakın hissetmek olduğu katılımcıların açıklamalarından net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Ayrıca K-27: “Bu mübarek zatların şefaathine nail olabilmek için türbe ziyareti yaparım.” ve K-38: “Hem dua etmek için hem de türbede yatan mübarek kişilerin bana ahirette şefaathçi ve şahit olmaları için türbe ziyareti yaparım.” diyerek şefaath inançları sebebiyle yaratıcıya yaklaşmak amacıyla kutsalın tezahür ettiği bir yer olan türbeye geldiklerini ifade etmişlerdir.

Türbeye manevi olarak ihtiyaç duyduğu için geldiğini belirtenlere gelince, katılımcılardan K-3: “Ne zaman hayattan bunalsam, sıkışsam ya da maddi veya manevi yardıma ihtiyaç duysam türbeye gelirim.”

K-2: “Manevi açıdan huzur bulmak sebebiyle türbe ziyareti yaparım.”

K: 24: “Oradan geçtiğimde veya ihtiyacım olduğunda, zor durumda olduğunda, yalnız kaldığımda, yalnız hissettiğim dönemlerde türbe ziyareti yaparım.”

K-35: “Huzursuz olduğumda huzur bulmak ve buradaki maneviyattan yararlanmak için türbe ziyareti yaparım.”

K-36: “Manevi eksiklik yaşadığımda türbe ziyareti yaparım.” diyerek türbeyi ziyaret etme amaçlarının aslında manevi destek arayışı olduğunu belirtmişlerdir. Manevi destek yüce bir gücün ilgisi ve sevgisi sayesinde rahatlama ve teselli bulma arayışıdır. Birey, kutsaldan yardım isteyerek veya Allah’a sığınarak özellikle zor zamanlarında manevi destek sayesinde yaşamı ve kendi yaşadıklarını anlamlandırır, rahatlar. (Ayten, 2012, 51) Araştırmada verilen cevaplardan katılımcıların bir kısmının türbe ziyaretini manevi bir destek mekânı olarak gördükleri anlaşılmaktadır.

2.5. Sevap Boyutu

Tablo 13. Türbe Ziyaretlerinden Sevap Kazanma

Sevap Kazanma	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
Evet, sevap kazanılır.	35	%87,5
Kararsızım.	1	%2,5
Hayır, sevap değildir.	4	%10
TOPLAM	40	%100

Tablo 13’e bakıldığında katılımcıların %87,5 gibi büyük bir oranının türbe ziyaretlerinden sevap kazanıldığına inandığı ancak 5 kişinin buna katılmadığı ve bir kararsız kişi dışında dördünün kesin bir şekilde türbe ziyaretinin sevap olmadığını belirttikleri görülmektedir.

Sevap kazanılır diyenlere sebepleri sorulduğunda aşağıdaki cevapları vermişlerdir;

- Allah rızası için yaptığımızdan sevaptır.
- İslam’da mezarlıkları ziyaret etmek sevap olduğundan türbe ziyareti de sevaptır.
- Onlar maddi ve manevi önderlerimiz, Allah’ın sevdiği kulları, salih kulları, evliyalar, yüce kişiler, seyitler, Allah dostları olduğu için sevaptır.
- Türbede dua edilir, dua ibadettir ve ibadet de sevaptır bu sebeple türbe ziyareti de sevaptır.

- Manevi bir güç olduğundan sevaptır.
- Kalbin temizse sevaptır.
- Müslüman olduğumuz için sevaptır.
- Türbeye gittiğimizde ders çıkardığımız ve hayatımızda değişiklikler yapabildiğimiz için sevaptır.

İslam'a göre Allah rızası için ve ibadet amacıyla yapılan her davranış sevaptır. Bu sebeple türbe ziyaretinin sevap olması niyete bağlıdır. Evet diyenlerinin niyetlerinin de genelde bu olduğu, verdikleri sebeplerden görülmektedir. Hayır diyenler ise türbeye gelme sebeplerinin manevi olarak ihtiyaç duyma ve huzur bulmak olduğunu söyleyenlerdir. Türbeye gelirken niyetleri ibadet etmek değil huzur bulmak olduğundan sevap olduğunu düşünmemeleri makuldür. Kararsız olan katılımcı ise diğer sorulara da verdiği cevaplardan anlaşıldığı üzere, sevap veya günah demenin Allah'ın işine karışmak olacağından korktuğu için emin olmadığını belirtmiştir.

2.6. Ziyaretçilerin Ebu'l-Hasan Harakani'yi Tanıma Düzeyi

Tablo 14. Ebul Hasan Harakani Hakkında Bilgi Seviyeleri

Ebul Hasan Harakani Kimdir?	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
Alim	4	%10
Allah dostu/Evliya	19	%47,5
Şehit	5	%12,5
Şair/Yazar	1	%2,5
Seyit	2	%5
Bilmiyorum	9	%22,5
TOPLAM	40	%100

Tablo 14'te görüldüğü üzere katılımcıların %47,5'u Ebul Hasan Harakani'nin Allah dostu veya evliya olduğunu, %22,5 hakkında bilgi sahibi olmadığını, %12,5 şehit olduğunu, %10 âlim olduğunu, %5 seyit olduğunu ve %2,5 ise şair ve yazar olduğunu belirtmiştir.

Ebul Hasan Harakani, çalışmanın teorik kısmında belirtildiği üzere; alim, evliya, sufi, şehit ve yazar kimliklerine sahip önemli bir kişiliktir. Ancak tarihi bilgilere göre

seyit değildir. Dolayısıyla ziyaret ettiği yer hakkında bilgi sahibi olmayan 9 kişinin yanında 2 kişinin de yanlış bilgiye sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bunların dışında kalan 29 kişi yani katılımcıların %72,5’u ise türbe hakkında az veya çok bilgi sahibidirler.

Harakani hakkında bilgisi olanlardan bazıları yüzeysel bilgilere sahip olup yalnızca Harakani’nin kim olduğu ile ilgili kısa cevaplar vermişlerdir. Örneğin K-1: “Biraz tanıyorum. Mesnevi tasavvufuna bağlı bir sufi olduğunu biliyorum. İbn-i Sina ondan ders almış.” K-8: Şair ve yazardır. “Ebu Hamid, Harakani’ye sonsuz sema lakabını takmış. Hakkında bildiklerim bunlar.” ve K-18: “Fazla tanımıyorum. Kars fethinde buraya İslam’ı yaymak için gelmiş bir molla diye biliyorum.” diyerek Ebu’l-Hasan Harakani hakkında bilgi sahibi olduklarını fakat hayatını ayrıntılı olarak bilmediklerini belirtmişlerdir.

Öte yandan bazı katılımcılar, Harakani’yi kerametleriyle tanımakta ve anlatılanlardan yola çıkarak hayatı boyunca gösterdiği kerametleriyle kendisini tanımlamaktadırlar: K-3: “*İbn-i Sina, Harakani Hazretlerini ziyarete geliyor. Eşi çıkıp Harakani’yi neden ziyarete geldin o önemli biri değil diye onu azarlarken Harakani Hazretleri ormandan aslana binmiş şekilde elinde de yılan varken geliyor. İbn-i Sina bunun hikmetini sorunca Harakani Hazretleri ‘Evdeki kurda sabrettim, Allah dağdaki aslanı bana müsaraa etti.’* Diyor. Ayrıca Harakani sütuna eğilirmiş, eşi ona dayanarak çamaşır yıkarmış. Çamaşır yıkarken eşi incinmesin diye ona böyle yardımcı olurmuş. Bir seferinde de mübarek tek öküzle çift sürüyormuş diye bir menkıbe duymuştum.”

K-7: “*Peygamber sülalesinden geldiğini biliyorum. Ormandan odun taşımış. İsminin Ali olduğunu hatırlıyorum. Eskiden Harakani türbesi 30 metre ilerideymiş. Bir askerın rüyasına girmiş. Harakani Hazretleri askere demiş ki; Git paşana söyle, benim üzerimden yol geçiyor, sandukamı (tabutumu) buradan kaldırsın. Asker bu rüyayı üç kere görmüş. Son seferde eğer söylemezse gözlerini çıkaracağını söylemiş. Bunun üzerine asker paşanın yaverine gidip paşaya bir şey anlatması gerektiğini ve yalnızca ona derdini anlatabileceğini söylemiş. O sırada içeriden askeri duyan paşa onu yanına çağırmış. Asker daha konuşmaya başlamadan ‘Evladım, o rüyayı*

üç gecedir sen de mi görüyordun?’ demiş. Daha sonra paşa şehrin ileri gelenlerini toplamış ve rüyada gördüğü yere gelip 30 adım sayarak kazmışlar. Şehit olduğu için elbiseleriyle gömülmüş ve vücudu çürümemiş bir tabut bulmuşlar. Buradaki camiye de o paşa yaptırmış. Caminin adı ‘Evliya Camii’ olarak geçiyor. Hanımı onun sırtında çamaşır yıkarmış, sabırlıymış. Ormana gittiği zaman ejderhayı (yılanı) kamçı, aslanı binek yapar, sırtına odun yükleyip gelirmiş. Bu adam sabırlı olduğu için ermiştir, evliya olmuştur.”

K-23: ‘‘Konya’ya gittiğimde kendisinin Hz. Mevlana’nın hocalarından olduğunu öğrenmiştim. Mevlana Konya’ya gitmeden önce Harakani dergâhına mürid olmuş. Bu dergâha gelen bir kişiye ‘‘Sen müslüman değilsin, sana yemek vermeyiz’’ diyerek kovmuşlar. Harakani Hazretlerini bunu duyunca kızarak ‘‘Allah müslüman olmayanlara yemek veriyor da siz nasıl vermezsiniz!’’ diyerek müridlerini azarlamış. Adamı buldurmuş ve yemek yedirmiş. Bundan çok etkilenen Mevlana ‘Ne olursan ol yine gel’ anlayışını benimsemiş.”

K-38: ‘‘Evet, yeni tanıdım. Evli olduğunu ve o dönemlerde Kars’ta yaşadığını biliyorum. Kars civarından öğrencileri gelirmiş. Bir gün yine öğrencileri gelmiş ve Harakani o sırada ormana odun toplamaya gitmiş. Bir de bakmışlar ki hocaları ormandan bir aslanın sırtına odunları yüklemiş geliyor, bunun hikmetini sormuşlar. Harakani de demiş ki; Evdeki aslana sabrettiğim için Allah ormandaki aslanı emrime verdi.”

Anlaşıldığı üzere özellikle Harakani’nin ormandan aslanın üzerinde odun taşıyarak gelmesi olayı halk arasında onun hakkında en çok bilinen ve etkilenilen olaylardandır. Bunun dışında Harakani’nin Kars civarında şiddetli bir deprem olmaması için dua ettiğinden bu bölgede deprem olmadığı şeklinde bir inanış da vardır ki K-9: ‘‘Hakkında biraz bilgim var, Kars’ta deprem olmasın diye dua etmiş bir evliyadır. Ben hayatımda hiç deprem görmedim. Demek ki mübarek bir zatmış.” diyerek Harakani’nin duası sayesinde bu doğal afetten uzak kaldıklarına inandığını belirtmiştir.

Ebu’l-Hasan Harakani’yi tasavvufi yönüyle tanıyanlar da vardır ve kendisi hakkında bilgilerini sorduğumuzda sufi yönünü ön plana çıkararak cevap vermişlerdir: K-17: ‘‘Çok sabrederek, eşinden imtihan olarak bu mertebeye (evlialık) eriştiğini ve ‘Hizmet, nimettir. Nimet de mertebeye ulaşmaktır’ sözünü biliyorum.” ve K-35: ‘‘Evet,

tanıyorum, savaş zamanında gelmiş, Kars'ın kurtuluşunda savaşmış şehit olmuş. Rüyasında Hz. Eyyüb'ü görmüş. Ona gidip oraları kurtarmasını söylemiş. O yüzden buraya gelip kale burçlarında şehit olmuş. Naaşının buraya gömülmesini de kendisi işaret etmiş."

Bazı katılımcılar ise Ebu'l-Hasan Harakani'nin kerametlerine bizzat kendilerinin veya yakınlarının rüyalarında şahit olduklarını ve o şekilde Harakani'yi tanıdıklarını anlatmışlardır. Örneğin K-13: *"Tanımıyordum. Harakani Hazretlerini rüyamda gördüm. Çocuğum hastayken iyileşeceğini söyledi. Gerçekten iyileşti ve onu daha önce tanımasam da o olduğunu bir şekilde biliyordum. Gözleri büyük ve mavi, orta boyludan biraz daha uzun, sakalları beyaz bir adamdı. O olaydan sonra araştırdım. Önemli bir evliya olduğunu, Kars'ta Ruslarla çarpışırken şehit olduğunu biliyorum."* diyerek Harakani'yi hiç tanımadığı ve Kars şehrine daha önce gelmediği halde rüyası sebebiyle bu zatın varlığını öğrendiğini söylemiştir. Daha sonra oğlu iyileşirse bu zatın türbesini ziyarete gitmeye söz verdiğini fakat oğlu iyileşmesine rağmen yıllarca gitmediğini, diğer çocuğunun tayini Kars'a çıkınca *"Bu benim ziyarete gitmem için bir işaret"* diyerek türbeyi ziyaret ettiğini anlatmıştır.

Ebu'l-Hasan Harakani'yi ziyaret edenlerin borçlu iseler borçlarının ödeneceğine, maddi sıkıntıları varsa türbeyi ziyaret etmeleri halinde giderileceğine inanan ve bunu yakınlarının rüyalarında görerek keşfettiklerini söyleyen 65 yaşındaki K-19: *"Pek tanımiyorum. Ama hakkında bildiğim bir sürü olay var. Bir arkadaşımın duyduğum kadarıyla kendisi alacaklıları varken rüyasında Harakani Hazretlerini görmüş. Türbeyi ziyaret ederek dua ettiğinde ise Harakani hazretleri onun borcunun ödenmesine vesile olmuş. Ondan sonra borcu olan herkes gelmeye başlamış. Ben de borcum olduğunda veya borcu olan bir yakınım olduğunda vesile olması için Harakani hazretlerine gelirim. Şimdi de maddi durumu sıkıntılı olan birkaç kişi dua istedi, bugün onlar için dua edeceğim, selam söyleyenlerin selamını iletacağım."* diyerek kendisinin bu konularda dua edeceğinde türbeye gelerek Ebu'l-Hasan Harakani'yi vesile ettiğini ve bu sayede duasının kabul olduğu inancını paylaşmıştır.

Ayrıca Ebu'l-Hasan Harakani'nin Nakşibendi tarikatlerinin silsilesinde ismi bulunduğundan onu şeyhi olarak ziyaret edenler de yok değildir. Örneğin İstanbul'da

yaşayan ve avukat olan K-28: “*Taniyorum, Hazreti Pîr öyle kısaca anlatılabilecek birisi değildir, önemli bir şeyhtir. Ancak onun en önemli düsturunu söylemem gerekirse ‘Her kim bu kapıya gelirse ekmeğini suyunu verin. Allah katında ruh taşıyan herkes bu kapıda yemek yer’ demiştir ve şeyh hayatı boyunca bu düstura uygun davranmıştır.*” diyerek kendisini bir soruyla anlatamayacağını, anlatsa hakkında saatler sürece kadar bilgisi olduğunu belirtmiştir.

2.7. Türbe Hazırlığında Yapılan Uygulamalar

Tablo 15. Türbe Ziyaretine Hazırlık

Türbe ziyaretine Hazırlık	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
Abdest alırım.	34	%85
Sadaka veririm.	3	%7,5
Ekstra bir hazırlık yapmam.	2	%5
Şeker, lokum vb. dağıtırım.	1	%2,5
TOPLAM	40	%100

Tablo 15’te görüldüğü üzere katılımcılar türbe ziyaretine hazırlanırken %85’i abdest almakta, %7,5’i sadaka vermekte, %2,5’i şeker, lokum vb. yiyecek bir şey dağıtmakta ve %5’i ekstra bir hazırlık yapmadığını belirtmektedir.

Ayrıca, abdest aldığını söyleyen katılımcılar bunun yanında temiz kıyafetlerle gelmeye özen gösterdiklerini, mübarek gün ve gecelerde geldiklerinde şeker, çikolata, lokum vb. ikramlar dağıttıklarını, yanlarında başörtü ve tespih getirdiklerini, namaz kıldıklarını, türbe ziyareti yapacakları zat hakkında araştırma yaptıklarını, güzel koku sürdüklerini ve girmeden önce örtündüklerini de söylemişlerdir. Ancak ilk verdikleri cevap esas alındığından bunlar tabloya eklenmemiştir.

Hem İslam’da hem de diğer bazı dinlerde kutsala yaklaşırken, mesela kutsal bir mekâna girmeden önce temizlik yapmak gerekir. Yine kutsal bir mekâna girerken veya bir ibadet yapacakken ona uygun kıyafetler de giyilmelidir (Güç, 1998: 341-342).

Kars’ta türbe ziyareti yapan katılımcılar da buna uygun davranmış ve neredeyse tamamı türbeye maddi ve manevi olarak temiz gelmeye çalıştığını ifade etmiştir.

2.8. Türbe Ziyareti Esnasında Gerçekleştirilen Uygulamalar

Tablo 16. Türbe Ziyaretleri Sırasında Gerçekleştirilen Uygulamalar

Türbe Ziyaretlerinde Uygulamalar	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
Dua ederim	38	%95
Kuran okurum/ Bildiğim sureleri okurum	2	%5
TOPLAM	40	%100

“Türbe ziyareti sırasında veya sonrasında hangi uygulamaları gerçekleştirirsiniz?” sorusuna katılımcıların %95’i ‘dua ederim’ cevabını vermiş, %5’i ise Kuran okuduklarını ve bildikleri sureleri okuduklarını söylemişlerdir. ‘Dua ederim’ cevabını verenlerin çoğunluğu yalnızca dua etmeyip türbede iken aşağıdaki uygulamaları yaptıklarını belirtmişlerdir;

- Kur’an okurum.
- Türbedekilere selam veririm.
- Türbeyi gezerek hakkında bilgi edinirim.
- Fatiha ve İhlas surelerini okur, ruhlarına hediye ederim.
- Ağlarım, içimi boşaltırım.
- Şükür namazı kılarım.
- Mescid namazı kılarım.
- Vakit namazını kılarım.
- Şeker dağıtırım.

Görüldüğü üzere türbeye gelenler genellikle birçok uygulamayı birlikte yapmakta ancak çoğunluğu dua etmek ve huzur bulmak, manevi eksikliklerini gidermek amacıyla türbeye gelmektedirler.

72 yaşındaki K-25’ in “Eskiden el sürerdim şimdi yapmıyorum” demesi ve genel olarak hiçbir katılımcının örnek verdiği batıl bir inanç olmaması, türbelerle ilgili geçmişteki batıl inançların günümüzde çok azaldığını hatta neredeyse yok olduğunu

göstermektedir. Fakat batıl inanç genellikle bilgi eksikliğinden kaynaklandığından bu sonucu katılımcıların eğitim seviyesi ile de ilişkilendirebiliriz (Vyse, 1997).

2.9. Türbe ve Dua

Tablo 17. Türbede Edilen Duanın Farkı

Sizce türbede yapılan dua ile başka yerlerde yapılan dua arasında fark var mıdır?	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
Fark vardır. Türbede yapılan duanın kabul olma ihtimali daha fazladır.	19	%47,5
Kararsızım.	1	%2,5
Fark yoktur.	20	%50
TOPLAM	40	%100

Tablo 17'ye bakıldığında katılımcıların %50'sinin türbede yapılan dua ile başka yerlerde yapılan dua arasında bir fark olmadığını, %47,5'inin fark olduğunu, türbede yapılan duanın kabul olma ihtimalinin daha fazla olduğunu, %2,5'inin ise fark olup olmadığı hakkında kararsız olduğunu belirttiği görülmektedir.

Türbede dua etmenin başka yerde dua etmekten daha makbul olduğunu düşünenlerden K-5, türbe evliyanın yattığı yer olduğundan, K-14 ve K-24, türbede yatan Allah dostunun yüzü suyu hürmetine kabul olduğu için, K-27, K-28 ve K-35 burada yapılan duaya türbedeki veli aracı olduğu için, herhangi bir yerde yapılan duaya göre burada yapılan duanın daha makbul olduğunu söylemişlerdir.

Aynı görüşte olan K-38: “*Evet, fark vardır. Çünkü türbede araya büyük bir zatı koyarak onu vesile ettiğimiz için diğer yerlerden daha farklıdır. Tabii ki her yerde duayı Allah-u Teala'ya ederiz. Öncelikle Allah'tan isteriz. Ancak bu kişileri vesile koymak normalde yapılan dualardan daha farklıdır, normalde Allah'ın sevdiği bir kulu aracı koymadığımızdan bu kadar etkili değildir.*” diyerek duayı burada yatan zat için yapmadıklarını, ona dua edilirse kabul olacağına inanmadıklarını aksine Allah'a dua ederken Allah'ın sevdiği kulunu aracı yaptıklarını açıklamıştır. Buradan Türkiye'deki türbe ziyaretlerinin yaratıcıya şirk koşmak olmayıp yalnızca kutsala yakın olana giderek o manevi ortamı deneyimlemek olduğu sonucu çıkarılabilir. Dolayısıyla türbede duanın

farklı olduğunu savunanlar; İslam’da, Allah’ın sevdiği, sâlih amelleri çok olan kulunun duasını kabul etme ihtimalinin daha yüksek olduğu inancına dayanarak türbedeki duanın daha makbul olabileceğini söylemektedirler (İbn Kayyimi’l-Cevziyye, h.1429: 9-11).

Türbede edilen duanın farklı olduğunu kendi deneyimlerine dayanarak açıklayan K-40 ise türbede ne dua etse kabul olduğunu ancak normalde her duasının kabul olmadığını dolayısıyla burada edilen duanın farklı olduğunu sonucuna vardığını belirtmiştir.

Türbede edilen duanın başka yerlerde edilen duadan bir farkı olmadığını savunanlardan K-25 duada önemli olanın kalp temizliği olduğunu, mekânın öneminin olmadığını, K-13 ölen kişiden himmet beklenmeyeceği için fark olmadığını, K-1 maneviyat açısından türbenin farklı olabileceğini fakat duanın kabulü için önemli olanın insanın samimiyeti ve içtenliği olduğunu bu sebeple yer açısından bir fark olmadığını belirtmiştir.

Türbede edilen duanın farklı olmadığına inananlar ise İslam’da duanın yalnızca Allah’a yapılması ve duanın kabulü için önemli olanın içtenlik olduğu inancına dayanarak hareket etmişlerdir ve türbedeki kişiyi aracı koymayı duada Allah ile aralarına birini koymak gibi algıladıklarından bu davranışı yanlış bulduklarını belirtmişlerdir.

Türbede edilen duanın bir farkı olmadığını belirten ve Caferi olan K-20: “*Fark yoktur. Kalbinden ettiysen Allah onu her yerde görür. Türbelerde değil ama 12 imamın türbeleri özellikle İmam Hüseyin’in türbesinde yapılan duaların daha makbul olduğuna inanıyorum.*” şeklinde bir açıklama yapmıştır. Buna göre K-20 de diğerleri gibi aslında türbede yapılan duanın bir farkı olmadığını düşünürken Şia ve Caferilik’te önemli kişiler sayılan on iki imamın türbelerinde edilen duanın daha makbul olduğuna inanması mezhep farkı ile açıklanabilir. Çünkü Kars’ta yaygın bir mezhep olan Caferilik’te imamet inancı ve on iki imama bağlı olmak dinin temel esaslarından sayılmaktadır (Öz, 2017: 175). Dolayısıyla katılımcı, bu inanca bağlı olarak on iki imamın türbesini diğer türbelerden farklı görmektedir.

Türbede dua etmenin farklı olduğunu savunanlar da arada bir fark olmadığına inananlar da dini algılayış biçimlerine göre süreci değerlendirmişler ve kendi algılayışlarına göre en doğru kararı vermişlerdir.

Tablo 18. Türbede Edilen Dua Konuları ve Örnekleri

Türbede Edilen Dualar	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
Dünya ve ahiret mutluluğu	8	%20
Sıkıntılı olduğu konularda	6	%15
Sağlık	7	%17,5
Günahların affedilmesi, bağışlanma	7	%17,5
Cennet	3	%7,5
Çocuklarını ve ailem için	5	%12,5
Para	1	%2,5
Okul kazanmak için	1	%2,5
Devletin/vatanın birliği için	1	%2,5
Türbede dua etmiyor.	1	%2,5
TOPLAM	40	%100

“Türbe ziyaretinde hangi konularda dua edersiniz?” sorusuna katılımcıların %20’si dünya ve ahiret mutluluğu, %17,5’i sağlık, %17,5’i günahlarının bağışlanması/affedilmesi, %15’i o an sıkıntılı olduğu konu ne ise o konuda, %12,5’i çocukları ve ailesi için, %7,5’i ahiret hayatı ve cennete gitmek, %2,5’i para için, %2,5’i istediği okulu kazanmak için, %2,5’i devletin ve vatanın birliği için dua ettiğini, kalan bir kişi ise (%2,5) türbede dua etmediğini belirtmiştir.

2.10. Önemli Gün ve Gecelerde Türbe Ziyareti

Tablo 19. Türbe Ziyaretinin Önemli Gün ve Gecelerde Yapılması

“Türbe ziyareti yaptığınız belli bir gün var mı?”	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
Belli bir gün yok.	26	%65
Cuma günleri	7	%17,5
Ramazan ayında ve kandillerde	7	%17,5
TOPLAM	40	%100

Tablo 19’a bakıldığında, katılımcıların çoğunluğunun belli bir günde türbe ziyareti yapmadığı görülmektedir. “Türbe ziyareti yaptığınız belli bir gün var mı?” sorusuna katılımcıların %65’i belli bir gün yok diyerek cevap verirken, %17,5’i cuma

günleri geldiğini, %17,5'i ise Ramazan ayında ve kandil günlerinde türbeyi ziyaret etmeye özen gösterdiğini belirtmiştir. Her ne kadar çoğunluk özel bir günde gelmediğini söylese de katılımcıların %35 gibi büyük bir kısmı cuma günleri, Ramazan ayında, kandil günleri ve gecelerinde gelmeye çalıştıklarını çünkü bu günlerde türbeyi ziyaret etmenin daha sevap olduğunu söylemişlerdir. Dinen önemli ve özel sayılan bu günlerde türbede ziyaretçi sayısının arttığı gözlemlenmiştir.

2.11. Türbe ve Şefaati

Tablo 20. Türbesi Ziyaret Edilen Zâtın Şefaati

Türbesi Ziyaret Edilen Zâtın Şefaati	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
Şefaati eder/edebilir.	33	%82,5
Şefaati edemez.	4	%10
Emin değilim.	3	%7,5
TOPLAM	40	%100

Tablo 20'de görüldüğü üzere katılımcılar, “Sizce türbesi ziyaret edilen zât ahirette ziyaret eden kişi için şefaati olur mu?” sorusuna çoğunlukla (%82,5) şefaati eder şeklinde cevap vermişlerdir. Katılımcıların %10'u şefaati edemez derken %7,5'i şefaati edip edemeyeceği konusunda emin olmadıklarını, konu hakkında bilgileri olmadığını belirtmişlerdir. Bu sonuca göre, insanların genellikle velilerin şefaati edebileceği inancına sahip oldukları söylenebilir.

Ayrıca “şefaati edemez” diyenler genelde sebep olarak peygamber dışında kimseye şefaati yetkisi verilmediğini, bunun yüksek bir yetki gerektirdiğini belirtmişlerdir. Aynı şekilde emin olmayanlardan biri de (K-35) sebebini şöyle açıklamıştır; “Önceden inanıyordum ama şefaati hakkı kritik bir şey. Bu hakkın kolay kolay herkese verilebileceğini düşünmüyorum, bu sebeple emin değilim ama belki de şefaati olur.”

Bu açıklamalardan veli şefaatine olumsuz bakanların, bu hak önemli bir mertebede bulunmayı gerektirdiği için sadece peygamberlere verilebileceğini düşündükleri anlaşılmaktadır. Öte yandan veli şefaatine olumlu bakanlar da bu hakkı

kullanma yetkisini veliye Allah'ın verdiğini, ancak O'nun izniyle şefaet edilebileceğini belirtmekle beraber velilerin Allah katında yüksek mertebeleri olduğu için onların şefaet yetkisinin olduğunu savunmuşlardır.

Bazı katılımcılar velilerin şefaet yetkilerini peygamberden aldıklarını söylemişlerdir; K-39: Şefaetçi Hz. Muhammed (s.a.v.) 'dir. Allah dostları da onun ümmeti olduğu için şefaetçi olabilir.

Bazıları ise bu yetkinin yalnızca Allah katında mertebesi yüksek olan velilere verildiğini vurgulamıştır. K-33: “Allah katında yüksek bir derecesi varsa şefaetçi olabilir.”

Dolayısıyla olumlu bakan katılımcıların da genellikle bunun Allah'ın izniyle olduğunu belirtmelerinden kişiye bağlı bir güç olduğuna inanmadıkları anlaşılmaktadır.

2.12. Türbeye Saygısızlık Yapmanın Cezası

Tablo 21. Türbeye Saygısızlığın Cezalandırılması

Türbeye saygısızlık yapan kişi türbede yatan kişi tarafından mutlaka cezalandırılır mı?	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
Evet, cezalandırılır.	8	%20
Hayır, kişi tarafından cezalandırılmaz.	26	%65
Emin değilim.	6	%15
TOPLAM	40	%100

Tablo 21'e bakıldığında, “Türbeye saygısızlık yapan kişi türbede yatan kişi tarafından mutlaka cezalandırılır mı?” sorusuna %65'inin hayır, kişi tarafından cezalandırılmaz, %20'sinin evet, cezalandırılır, %15'inin ise emin değilim şeklinde cevap verdiği görülmektedir. Buna göre Kars halkının genellikle cezayı Allah'ın verdiği inandığını söyleyebiliriz. Cezalandırmaz diyenler ceza verme yetkisi Allah'ın olduğu için ölen kişinin böyle bir gücü olmadığını belirtirken (K-33: Yok, onu Allah cezalandırır. Oradaki kişi ölmüş artık yapacak bir şeyi yok ama ölen kişi Allah dostuysa cezayı Allah verir cezasız bırakmaz.) cezalandırır diyenlerin de bunun Allah'ın izniyle olacağını

belirtmeleri önemlidir. Örneğin; K-25: “Cezalandırılır. Ancak o kişi değil Allah cezasını verir inşallah.” cezayı orada yatan kişinin değil yaratıcının verebileceğini söylemiştir.

Diğer sorulara göre “emin değilim” diyenlerin sayısının bu soruda daha çok olması ise sorunun hassas ve hakkında kesin ve net bir bilgi sahibi olunmayan bir konu olduğunu göstermektedir.

2.13. Türbe Ziyaretinin Amaçları

Tablo 22. Amaçlarına Göre Türbe Ziyaretinin Dini Boyutu

Evlenmek, şifa bulmak, sınav kazanmak gibi sebeplerle türbe ziyareti yapmak dini inançlarımızla bağdaşır mı?	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
Evet, bağdaşır.	14	%35
Hayır, bağdaşmaz.	25	%62,5
Emin değilim.	1	%2,5
TOPLAM	40	%100

Tablo 22’de görüldüğü gibi, “Evlenmek, şifa bulmak, sınav kazanmak gibi sebeplerle türbe ziyareti yapmak dini inançlarımızla bağdaşır mı?” sorusuna katılımcıların %62,5’i bağdaşmaz, %35’i bağdaşır ve %2,5’i emin değilim demiştir. Katılımcıların çoğunlukla bu davranışın dini inançlarıyla bağdaşmayacağını söylemeleri türbe ziyareti konusunda geçmişe göre daha bilinçli olduğunu göstermektedir.

Türbedeki gözlemlerimize göre bu soruya verilen cevabı türbedeki uyarıların da etkilediğini söyleyebiliriz. Çünkü türbe girişinde bulunan tabelalarda türbeyi ziyaret etme adabı anlatılmakta ve yanlış davranışlarla ilgili bilgilendirme yapılmaktadır. Yapılan araştırmalarda başka türbelerde de buna benzer uyarıların sık sık yapıldığı görülmüştür. Dolayısıyla türbelerdeki bu bilinçlendirme ve bilgilendirme çalışmalarının insanların fikirlerinin değişmesinde etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca bu sebeplerle türbeye gelmenin uygun olduğunu savunanlardan K-29: “Bağdaşır. Onu aracı kılarak insan bir şey isteyebilir. Ama direkt olarak ondan istemek yanlıştır.” diyerek insanın bunları istemek için türbeye gelebileceğini fakat direkt olarak türbede yatan kişiden değil yine türbeye gelerek Allah’tan istenmesi gerektiğini belirtmiştir.

2.14. Türbe ve Manevi Bekçilik İnancı

Tablo 23. Türbedekilerin Manevi Bekçiler Olduğuna İnanç

Türbe ve yatırlar buldukları bölgenin manevi bekçiliğini yaparlar sözüne katılıyor musunuz?	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
Evet, katılıyorum.	30	%75
Hayır, katılmıyorum.	7	%17.5
Emin değilim.	3	%7.5
TOPLAM	40	%100

Tablo 23'e bakıldığında, "Türbe ve yatırlar buldukları bölgenin manevi bekçiliğini yaparlar sözüne katılıyor musunuz?" sorusuna katılımcıların %75'inin olumlu, %17.5'inin olumsuz cevap verdikleri; %7.5'inin ise kararsız kaldığı anlaşılmaktadır.

Bu konuda K-38'in "Evet, o milletin başına doğal bir afet gelecekse bile Allah ya o mübareğin hürmetine onlara zulmetmez ya da olacak olayı hafifletir." şeklinde açıklama yapması günümüzde insanların hala veli/evliya vefat etse dahi onun maneviyatının, manevi açıdan etkisinin bulunduğu bölgedeki insanların yararına olacak şekilde devam ettiği inancına sahip oldukları söylenebilir.

K-33'ün "Evet, bu söze katılıyorum. Çanakkale savaşına beyaz sarıklı kişilerin katıldığına görülmesi evliyaların buldukları yerleri koruduklarını gösteriyor. Anzak komutan savaştan sonra "Biz Türklerle değil beyaz sarıklılarla savaştık demiştir." demesi ise insanların geçmişte yaşanan olaylarla ilgili rivayetlerin de etkisiyle evliya vefat etse bile maneviyatının o çevrede yaşadığı inancına sahip olmaya devam ettiğini bizlere göstermektedir.

2.15. Türbe Ziyareti ve Dini İnanç

Tablo 24. Türbe Ziyaretlerinin Dini İnanca Etkisi

Türbeleri ziyaret etmek ziyaret eden kişinin dini inancını güçlendirir mi?	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
Evet, güçlendirir.	29	%72,5
Hayır, güçlendirmez.	9	%22,5
Emin değilim.	2	%5
TOPLAM	40	%100

Tablo 24'e bakıldığında "Türbeleri ziyaret etmek ziyaret eden kişinin dini inancını güçlendirir mi?" sorusuna katılımcıların %72,5'inin evet, güçlendirir, %22,5'inin hayır, güçlendirmez, %5'inin ise emin değilim cevabını verdikleri görülmüştür.

Türbeleri ziyaret etmenin dini inancı güçlendireceğini savunanlar genellikle bunun türbeye özgü olmadığını, maneviyatı yüksek bir yere gidildiğinde inancın kuvvetlendiğini belirtmektedirler. Örneğin K-1: "Güçlendirir ama yalnızca türbelerde değil kişi camilerde de bu huzuru bulabilir. Yani maneviyatı yüksek her yerde insanın dini inancı güçlenir." ve K-35: "Evet tabii ki, manevi dinamik olarak güçlendirir. Sadece türbe ziyareti de değil dini her etkileşim aslında inancı güçlendirir." diyerek bunu kastetmiştir.

Türbelerin insanın dini inancını güçlendirme sebebini "oradan ibret alarak hayatını tanzim edebilmek" olarak açıklayan K-33 ise imanın artma nedenini türbede yaşananlara değil türbe ziyaretinden sonraki davranışlara bağlamaktadır.

Türbe ziyaretinin insanın inancını güçlendirmedeğini savunan katılımcılarımızdan K-9 ve K-16 ise "türbeye gelen kişilerin zaten dini inançları güçlü kimseler oldukları için türbe ziyareti yaptıklarını bu sebeple türbenin bir fark oluşturmadığını" belirtmişlerdir.

2.16. Türbe Ziyareti Sonrası Duygusal Durum

Tablo 25. Türbe Ziyareti Sonrası Duygusal Durum

Türbe ziyaretinden sonra kendinizi nasıl hissedersiniz?	Katılımcı Sayısı	Katılımcı Yüzdesi
Mutlu	11	%27,5
Huzurlu, ferahlamış, rahatlamış, hafiflemiş	28	%70
Aynı hissedirim.	1	%2,5
TOPLAM	40	%100

Tablo 25'te görüldüğü üzere, “Türbe ziyaretinden sonra kendinizi nasıl hissedersiniz?” sorusuna katılımcıların %70'i kendilerini huzurlu hissettiklerini, %27,5'i mutlu hissettiğini ve %2,5'i ise hislerinin değişmediğini ifade etmiştir. Bu sonuçtan anlaşılmaktadır ki türbe ziyaretleri insanlara manevi anlamda iyi gelmekte ve onların mutlu ve huzurlu hissetmesine yardımcı olmaktadır. Huzurlu cevabından sonra en çok verilen cevaplar; mutlu, iyi, hafiflemiş, sakin, ferahlamış, rahatlamış, güçlü, arınmış, sevinçli, huşu içinde ve içini döktüğü için rahat hissettikleri şeklindedir.

Türbe ziyaretinin insanlar üzerindeki bu olumlu etkileri, bir halk inancı olan türbe ziyaretlerinin modernleşme sürecinden sonra bilimlerin gelişmesi ve insanların maddi ihtiyaçlarını farklı yollardan karşılayabilmesine rağmen neden yok olmadığı sorusuna cevap olarak gösterilebilir. İnsanlar var oldukça manevi açıdan tatmin olma ihtiyaçları da var olmaya devam edeceğinden türbe ziyaretleri de şekil değiştirerek de olsa varlığını sürdürecektir.

3. Ziyaretçilerin Sosyodemografik Özellikleri İle Türbedeki Dini Tutumları Arasındaki İlişki

Bu bölümde türbe ziyaretine gelen ziyaretçilerin cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim durumu, ekonomik durumu, ikamet yeri gibi sosyo-demografik özelliklerinin onların türbedeki dini tutum ve davranışlarını nasıl etkilediği incelenmeye gayret edilecektir.

3.1. Cinsiyet ve Ziyaret Tutumları

Tablo 26. Cinsiyet Faktörünün Türbedeki Dini Tutumlara Etkisi

Türbedeki Dini Tutumlar	Kadın (21)			Erkek (19)		
	Evet	Hayır	Emin değilim	Evet	Hayır	Emin değilim
Türbe ziyareti yapmak sevaptır. (M:12)	18	3	-	17	1	1
	%85,7	%14,3		%89,4	%5,3	%5,3
Türbede edilen duanın kabul edilme ihtimali daha fazladır. (M:13)	11	9	1	8	11	-
	%52,4	%42,85	%4,75	%42,1	%57,9	
Ebu'l- Hasan Harakani hakkında bilgiye sahibim. (M:14)	18	3	-	18	1	-
	%85,7	%14,3		%94,75	%5,25	
Önemli gün ve gecelerde türbe ziyareti yaparım. (M:20)	10	11	-	5	14	-
	%42,85	%57,15		%26,3	%73,7	
Türbesi ziyaret edilen zatın şefaateceğine inanıyorum. (M:21)	16	4	1	16	2	1
	%76,25	%19	%4,75	%84,2	%10,5	%5,3
Türbeye saygısızlığın zat tarafından mutlaka cezalandırılacağı sözüne katılıyorum. (M: 22)	4	15	2	4	11	4
	%19	%71,5	%9,5	%21,05	%57,9	%21,05
Evlenmek, şifa bulmak, sınav kazanmak gibi amaçlarla türbe ziyareti yapmak dinimizle bağdaşmaz. (M:23)	8	12	1	6	12	1
	%33,3	%61,9	%4,8	%31,6	%63,1	%5,3
Türbe ve yatırlar buldukları bölgenin manevi bekkılığini yaparlar. (M:24)	16	4	1	14	3	2
	%76,2	%19	%4,8	%73,7	%15,8	%10,5
Türbe ziyareti yapmak dini inancı güçlendirir. (M:25)	16	4	1	13	5	1
	%76,2	%19	%4,8	%68,4	%26,3	%5,3

Tablo 26’da türbeye gelen ziyaretçilerin cinsiyetlerinin ile dini tutumları üzerindeki etkisi incelenmiştir ve bazı konularda kadınlar ve erkeklerin verdikleri cevaplar arasında neredeyse hiçbir farklılık olmadığı görülmüş sadece bazı soruların cevaplarında ayrışmalar olduğu dikkatlerden kaçmamıştır.

M:12, M:14, M:21, M:23, M:24 ve M:25’e verilen cevaplara bakıldığında cinsiyet faktörünün dini tutumlara çok da etkisinin olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla Kars

halkının hem erkekleri hem de kadınları, türbe ziyaretinin sevap olduğu, türbesini ziyaret edenlere Harakani'nin şefaati edeceği, evlenmek, şifa bulmak, sınav kazanmak gibi amaçlarla türbe ziyareti yapmanın dinimizle bağdaşmadığı, türbe ve yatırların buldukları bölgenin manevi bekçiliğini yaptıkları ve türbe ziyareti yapmanın dini inancı güçlendirdiğinde çoğunlukla hemfikirdirler. Ayrıca kadınların %85.7'si erkeklerin ise %94.75'inin Ebu'l-Hasan Harakani'yi tanıdıklarını söylemelerinden ve hakkında verdikleri bilgilerden ötürü iki grubun da Ebu'l-Hasan Harakani'nin kim olduğu ve hayatı hakkında genel olarak az veya çok bilgi sahibi olduğu görülebilmektedir.

M:13'te türbe ziyaretlerinde edilen duanın kabul olma ihtimali daha fazladır diyenler %52.4 ile kadınlar olmuşlardır. Türbede duanın daha çok kabul olup olmayacağına iki taraf da neredeyse yarı yarıya inanmaktadırlar.

M:20'de "önemli gün ve gecelerde türbe ziyareti yaparım" diyenler kadınların %42.85'i, erkeklerin ise 26.3'ü olarak belirlenmiştir. Buna göre kadınların %57'si, erkeklerin ise %73'ü önemli gün ve gecelerde türbeye gitmeyi gerekli görmemektedirler. Bu sorunun cevaplarından anlaşıldığı üzere kadınlar, önemli gün ve gecelerde türbe gibi mübarek görülen yerleri ziyaret etmeye erkeklerden daha fazla önem vermektedirler. Ancak yapılan gözlemlere göre iki grup da özellikle cuma günleri ve kandil gecelerinde türbe ziyaretlerini yoğunlaştırmaktadırlar.

M:22'de "türbeye yapılan saygısızlığın türbe sahibi tarafından mutlaka cezalandırılacağına inanıyorum" sorusuna kadınların %19'u, erkeklerin %21'i olumlu cevap vermiştir. Kadınların %71'i olumsuz cevap verirken erkeklerin %58'i olumsuz cevap vererek kalan %21 emin değilim cevabıyla çekimser kalmıştır. Bu sorudan anlaşıldığı gibi araştırmamıza katılanların çoğunluğu, yapılan kötülüğün cezasını ölen bir insanın verme gücünün olduğuna inanmamaktadır. Fakat aynı zamanda olumsuz cevap veren çoğunluk, Allah'ın sevdiği bir kulunun türbesine saygısızlık etmenin cezasız kalmayacağını, cezasını Allah'ın vereceğini söylemişlerdir.

3.2. Yaş ve Ziyaret Tutumları

Tablo 27. Yaş Faktörünün Türbedeki Dini Tutumlara Etkisi

Türbedeki Dini Tutumlar	18-35 Yaş Aralığındaki Katılımcılar			36 Yaş ve Üzeri Katılımcılar		
	Evet	Hayır	Emin değil	Evet	Hayır	Emin değilim
Türbe ziyareti yapmak sevaptır. (M:12)	11 %73	4 %27	-	24 %96	1 %4	-
Türbede edilen duanın kabul edilme ihtimali daha fazladır. (M:13)	7 %47	8 %53	-	12 %48	12 %48	1 %4
Ebu'l- Hasan Harakani hakkında bilgiye sahibim. (M:14)	13 %87	2 %13	-	19 %76	6 %24	-
Önemli gün ve gecelerde türbe ziyareti yaparım. (M:20)	6 %40	9 %60	-	8 %32	17 %68	-
Türbesi ziyaret edilen zatın şefaateceğine inanıyorum. (M:21)	11 %73,33	2 %13,33	2 %13,33	22 %88	2 %8	1 %4
Türbeye saygısızlığın zat tarafından mutlaka cezalandırılacağı sözüne katılıyorum. (M: 22)	1 %6,66	13 %86,66	1 %6,66	9 %36	13 %52	3 %12
Evlenmek, şifa bulmak, sınav kazanmak gibi amaçlarla türbe ziyareti yapmak dinimizle bağdaşmaz. (M:23)	5 %33,33	10 %66,66	-	9 %36	15 %60	1 %4
Türbe ve yatırımlar buldukları bölgenin manevi bekçiliğini yaparlar. (M:24)	10 %66,66	5 %33,33	-	21 %84	1 %4	3 %12
Türbe ziyareti yapmak dini inancı güçlendirir. (M:25)	10 %66,66	5 %33,33	-	19 %76	4 %16	2 %8

Tablo 27’de katılımcıların yaş faktörünün katılımcıların türbedeki dini tutumlarına etkisi incelenmiştir. Katılımcılar yaş açısından “18-35 yaş aralığındaki katılımcılar” ve 36 yaş ve üzeri katılımcılar olarak iki gruba ayrılmıştır.

M:12, M:13, M:14, M:20, M:21, M:23 ve M:25’in cevapları arasında yaş faktörünün pek bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla bu sorulara verilen cevaplarda yaş faktörünün önemli bir etken olmadığı söylenebilir.

M:22’de ‘‘Türbeye saygısızlığın zat tarafından mutlaka cezalandırılacağı sözüne katılıyorum’’ ifadesini 18-35 yaş aralığındaki katılımcıların yalnızca %6.66’sı onaylarken 36 yaş üzeri katılımcıların %36’sı bu ifadeyi onaylamıştır. 18-35 yaş aralığındaki katılımcıların %86.66’sı, 36 yaş üzeri katılımcıların ise %52’si; bu ifadeye katılmadıklarını, orada yatan zatın ceza verme yetkisi olmadığını belirtmişlerdir. Bu soruya net cevap vermek istemeyen ve emin olmadıklarını söyleyenlerin ise %6.66’sı birinci grup, %12’si ise ikinci gruptandır. Bu sonuçlardan anlaşıldığı üzere araştırmaya katılan gençlerin türbe hakkındaki batıl inançlara karşı bilinçlilik seviyesi daha yüksektir.

M:24’e gelince ‘‘Türbe ve yatırlar buldukları bölgenin manevi bekçiliğini yaparlar.’’ İfadesini 18-35 yaş arası katılımcıların %66.6’sı onaylarken %33,6’sı bu söze katılmadıklarını belirtmektedirler. Diğer yandan ikinci gruptaki 36 yaş üzeri katılımcıların %84’ü bu ifadeyi onaylarken %4’ü reddetmekte ve %12’si de çekimser kalmaktadırlar.

3.3. Medeni Durum ve Ziyaret Tutumları

Tablo 28. Medeni Durum Faktörünün Türbedeki Dini Tutumlara Etkisi

Türbedeki Dini Tutumlar	Bekâr (17)			Evli (23)		
	Evet	Hayır	Emin değilim	Evet	Hayır	Emin değilim
Türbe ziyareti yapmak sevaptır. (M:12)	13 %76	4 %24	-	22 %95,6	-	1 %4,4
Türbede edilen duanın kabul edilme ihtimali daha fazladır. (M:13)	9 %53	8 %47	-	10 %43,4	12 %52,2	1 %4,4
Ebu'l- Hasan Harakani hakkında bilgiye sahibim. (M:14)	16 %94	1 %6	-	15 %65,2	7 %30,4	1 %4,4
Önemli gün ve gecelerde türbe ziyareti yaparım. (M:20)	8 %47	9 %53	-	7 %30,4	16 %69,6	-
Türbesi ziyaret edilen zatın şefaateceğine inanıyorum. (M:21)	15 %88	1 %6	1 %6	16 %69,6	5 %21,7	2 %8,7
Türbeye saygısızlığın zat tarafından mutlaka cezalandırılacağı sözüne katılıyorum. (M: 22)	2 %12	13 %76	2 %12	7 %30,4	14 %60,9	2 %8,7
Evlenmek, şifa bulmak, sınav kazanmak gibi amaçlarla türbe ziyareti yapmak dinimizle bağdaşmaz. (M:23)	6 %35	11 %65	-	7 %30,4	15 %65,2	1 %4,4
Türbe ve yatırlar buldukları bölgenin manevi bekçiliğini yaparlar. (M:24)	12 %71	5 %29	-	18 %78,2	2 %8,7	3 %13
Türbe ziyareti yapmak dini inancı güçlendirir. (M:25)	12 %71	5 %29	-	18 %78,2	4 %17,4	1 %4,4

Tablo 28’de katılımcıların medeni durum faktörünün türbedeki dini tutumlarına etkisi incelenmiştir. M:21, M:22, M:23, M:24 ve M:25’e verilen cevaplar; Bekâr ve evli katılımcılar açısından incelendiğinde cevaplarının benzer olduğu görülmüştür. Hem evlilerin hem de bekârların çoğunluğu, türbesi ziyaret edilen kişinin kendilerine şefaateceğine ve türbe ziyareti yapmanın dini inancı güçlendireceğine inanmaktadırlar. Ayrıca iki gruptaki çoğunluk da türbeye saygısızlığın türbe sahibi tarafından cezalandırılacağı sözüne katılmadıklarını ve evlenmek, şifa bulmak, sınav kazanmak gibi amaçlarla türbe ziyareti yapmanın dinimizle bağdaşmayacağını savunmuşlardır.

Ancak M: 13'teki "Türbede edilen duanın kabul edilme ihtimali daha fazladır." ve M:20'deki "Önemli gün ve gecelerde türbe ziyareti yaparım." Sorularına Bekârların daha olumlu cevap vermeleri ilginçtir. Buradan anlaşılmaktadır ki her ne kadar, çoğunluk, yalnızca dünyevi bir amacının gerçekleşmesi için türbeye gelmenin yanlış olduğunu vurgulasa da özellikle bekâr ziyaretçilerin türbede dualarının kabul olmasına yönelik beklentileri ve inançları daha yüksektir.

M:12'deki "Türbe ziyareti yapmak sevaptır." İfadesine bekârların %76'sı katılırken evlilerin neredeyse %96'sı katılmaktadır. Buradan araştırmaya katılan evlilerin türbe ziyareti yapma amacının çoğunlukla sevap alma düşüncesinden kaynaklandığı sonucu çıkarılabilir.

M:14'te "Ebu'l- Hasan Harakani hakkında bilgi sahibim." İfadesine bekârların yaklaşık %94'ü, evlilerin ise %65'i olumlu cevap vermiştir. Bu sonuca göre bekâr katılımcılar, ziyaret ettikleri türbe hakkında evlilerden daha bilgilidirler. Bunun sebebi, bekârların daha genç yaşta katılımcılar olmasına da bağlı olabilir. Zira bir önceki tabloda yaş faktörünün dini tutuma etkisi incelendiğinde gençlerin bilgi seviyesi biraz daha yüksek çıkmıştır. Türbede yapılan gözlemlerde; gençlerin türbeye bir şey araştırmadan gelseler bile, türbe içindeki bilgilendirmeleri okumak ve öğrenmekte daha istekli oldukları görülmüştür. Diğer yandan özellikle 65 yaş üzeri katılımcıların bilgilendirme yazılarını pek okumadıkları görülmüştür.

3.4. Öğrenim Durumu ve Ziyaret Tutumları

Tablo 29. Öğrenim Durumu Faktörünün Türbedeki Dini Tutumlara Etkisi

Türbedeki Dini Tutumlar	İlk ve Ortaokul 11			Lise 10			Lisans/Lisansüstü 19		
	Evet	Hayır	Emin değil	Evet	Hayır	Emin değil	Evet	Hayır	Emin değil
Türbe ziyareti yapmak sevaptır. (M:12)	10 %91	-	1 %9	9 %90	1 %10	-	16 %84	3 %16	-
Türbede edilen duanın kabul edilme ihtimali daha fazladır. (M:13)	5 %45,5	5 %45,5	1 %9	4 %40	6 %60	-	12 %63	7 %37	-
Ebu'l- Hasan Harakani hakkında bilgiye sahibim. (M:14)	5 %45,5	5 %45,5	1 %9	8 %80	2 %20	-	18 %95	1 %5	-
Önemli gün ve gecelerde türbe ziyareti yaparım. (M:20)	4 %36	7 %64	-	4 %40	6 %60	-	6 %32	13 %68	-
Türbesi ziyaret edilen zatın şefaati edeceğine inanıyorum. (M:21)	10 %91	-	1 %9	8 %80	2 %20	-	15 %79	3 %16	1 %5
Türbeye saygısızlığın zat tarafından mutlaka cezalandırılacağı sözüne katılıyorum. (M:22)	4 %36	6 %55	1 %9	2 %20	7 %70	1 %10	4 %21	13 %68	2 %11
Evlenmek, şifa bulmak, sınav kazanmak gibi amaçlarla türbe ziyareti yapmak dinimizle bağdaşmaz. (M:23)	3 %27	7 %64	1 %9	3 %30	6 %60	1 %10	7 %37	12 %63	-
Türbe ve yatırlar buldukları bölgenin manevi bekçiliğini yaparlar. (M:24)	10 %91	-	1 %9	8 %80	1 %10	1 %10	12 %63	7 %37	-
Türbe ziyareti yapmak dini inancı güçlendirir. (M:25)	8 %73	2 %18	1 %9	7 %70	3 %30	-	15 %79	4 %21	-

Tablo 29’da türbe ziyareti yapan katılımcıların öğrenim durumu faktörünün türbedeki dini tutumlarına etkisi incelenmiştir. Buna göre;

M:12, M:20, M:21, M:23 ve M:25’te katılımcıların öğrenim durumlarına göre verdikleri cevaplar arasında önemli bir değişiklik görülmemiştir.

M:13’te “Türbede edilen duanın kabul olma ihtimali daha fazladır.” ifadesine ilkökul ve ortaokul mezunlarının %45.5’i, lise mezunlarının %40’ı, lisans ve lisansüstü bitiren katılımcıların ise %63’ü olumlu cevap vermiştir. 40 kişi üzerinde yapılan mevcut araştırmaya göre öğrenim durumu arttıkça türbeye verilen önem azalmamış, tam tersine artmıştır.

M:14’te Ebu’l-Hasan Harakani’yi tanıyıp tanımadıkları sorulduğunda; ilkökul ve ortaokul mezunlarının %45.5’i, lise mezunlarının %80’i ve lisans mezunlarının %90’ı olumlu cevap vermiştir. 40 kişi üzerinde yapılan mevcut araştırmaya göre eğitim seviyesi arttıkça gittikleri türbe ve orada bulunan kişi hakkındaki bilgi seviyeleri de artmaktadır. Bazı katılımcılar bunu gelmeden önce yaptıkları araştırmalar sayesinde öğrenirken bazıları etraftan duyduklarını, bazıları da türbe içerisindeki bilgilendirmelerden faydalanarak öğrendiklerini belirtmişlerdir.

M:22’de “Türbeye saygısızlığın zat tarafından mutlaka cezalandırılacağı sözüne katılıyorum” ifadesine ilk ve ortaokul mezunlarının %36’sı katılırken lise mezunlarının %20’si, lisans mezunlarının ise %21’i katılmaktadır. Buna göre bütün kesimler türbeye saygısızlığı günah olarak görmekle beraber, eğitim seviyesi arttıkça, bu saygısızlığın cezasını orada yatan zatın değil Allah’ın vereceğine dair inancın arttığı söylenebilir.

M:24’te “Türbe ve yatırırlar buldukları bölgenin manevi bekçiliğini yaparlar.” ifadesine ilkökul mezunlarının %90’ı, lise mezunlarının %80’i, lisans mezunlarının ise %63’ü katılmaktadır.

Sonuç olarak eğitimin türbedeki bütün dini tutumları olumsuz etkilediği söylenemez. Ancak aralarında her zaman pozitif bir ilişki de yoktur.

3.5. Ekonomik Durum ve Ziyaret Tutumları

Tablo 30. Ekonomik Durum Faktörünün Türbedeki Dini Tutumlara Etkisi

Türbedeki Dini Tutumlar	Düşük			Orta			Yüksek		
	Evete	Hayır	Emin değil	Evete	Hayır	Emin değil	Evete	Hayır	Emin değil
Türbe ziyareti yapmak sevaptır. (M:12)	6 %100	-	-	25 %86,2	4 %13,8	-	4 %80	-	1 %20
Türbede edilen duanın kabul edilme ihtimali daha fazladır. (M:13)	3 %50	3 %50	-	13 %45	15 %52	1 %3	3 %60	2 %40	-
Ebu'l- Hasan Harakani hakkında bilgiye sahibim. (M:14)	4 %67	2 %33	-	24 %83	4 %14	1 %3	3 %60	2 %40	-
Önemli gün ve gecelerde türbe ziyareti yaparım. (M:20)	5 %83	1 %17	-	8 %28	21 %72	-	1 %20	4 %80	-
Türbesi ziyaret edilen zatın şefaate edeceğine inanıyorum. (M:21)	6 %100	-	-	22 %76	5 %17	2 %7	2 %40	2 %40	1 %20
Türbeye saygısızlığın zat tarafından mutlaka cezalandırılacağı sözüne katılıyorum. (M: 22)	-	6 %100	-	7 %24	19 %66	3 %10	3 %60	1 %20	1 %20
Evlenmek, şifa bulmak, sınav kazanmak gibi amaçlarla türbe ziyareti yapmak dinimizle bağdaşmaz. (M:23)	4 %67	2 %33	-	21 %72	5 %18	3 %10	5 %100	-	-
Türbe ve yatırlar buldukları bölgenin manevi bekçiliğini yaparlar. (M:24)	5 %83	1 %17	-	21 %72	8 %28	-	4 %80	-	1 %20
Türbe ziyareti yapmak dini inancı güçlendirir. (M:25)	5 %83	1 %17	-	22 %76	7 %24	-	4 %80	-	1 %20

Tablo 30’da türbe ziyareti yapan katılımcıların ekonomik durum faktörünün türbedeki dini tutumlara etkisi incelenmiştir.

Tabloya bakıldığında; M:13, M:14, M:24 ve M:25’te düşük, orta ve yüksek seviyede geliri olan katılımcıların verdiği cevaplarda dikkate değer bir değişiklik olmadığı hatta son soruların cevaplarının neredeyse aynı oranda olduğu görülmektedir. Buna göre, türbedeki bu dini tutumların ekonomik durum faktöründen pek de etkilenmediği söylenebilir.

M:12’de “Türbe ziyareti yapmak sevaptır.” İfadesini düşük gelirli katılımcıların tamamı onaylarken orta gelirli katılımcıların %86’sı, yüksek gelire sahip katılımcıların ise %80’i olumlu cevaplamıştır. Bu sonuca göre, ekonomik durumu ne olursa olsun katılımcıların çoğunluğunun türbe ziyaretinin dinen önemli ve sevap olan bir ibadet olduğuna inandığı söylenebilir.

M:20’deki “Önemli gün ve gecelerde türbe ziyareti yaparım.” ifadesine olumlu cevap verenler sırasıyla; %83 ile düşük gelirli katılımcılar, %28 ile orta gelirli katılımcılar ve son olarak %20 ile yüksek gelirli katılımcılar gelmektedir. Buna göre gelir seviyesi düşük olan katılımcılar önemli gün ve gecelerde türbe ziyareti yapmaya oldukça önem verirken orta ve üst düzeyde geliri olanların özellikle bu zamanlarda türbeye gitmek için bir çaba sarf etmediklerini görüyoruz. Buna göre, düşük gelir seviyesine sahip katılımcıların önemli gün ve gecelerin kutsiyetine inandıkları ve bu inancı hayata geçirdikleri sonucu çıkarılabilir. Ancak araştırmada genellikle orta gelir seviyesine ulaşılması sebebiyle düşük gelirli katılımcıların temsil kabiliyeti dar kapsamlı olabilir. Öte yandan yüksek gelirli katılımcıların da düşük gelirli katılımcılar gibi az sayıda temsilcisi vardır fakat yüksek gelirlilerin oranı orta seviyeye aynı çıkmıştır.

M:21’de “Türbesi ziyaret edilen zatın şefaata edeceğine inanıyorum.” ifadesine düşük gelirli katılımcıların %100’ü, orta gelirlilerin %76’sı, yüksek gelirlilerin ise %40’ı

olumlu yanıt vermiştir. Buna göre katılımcıların gelir seviyesi yükseldikçe şefaht inancı azalmaktadır.

M:22’de ise ‘‘Türbeye saygısızlığın zat tarafından mutlaka cezalandırılacağı sözüne katılıyorum.’’ ifadesine düşük gelirli katılımcıların %100’ü orta gelirlilerin %66’sı yüksek gelirlilerin %20’si olumsuz cevap vermiştir. Dolayısıyla bu soruda öncekinin aksine katılımcıların gelir seviyesi arttıkça türbeye saygısızlığın türbe sahibi tarafından cezalandırılacağına dair inanç artmaktadır.

M:23’e gelince ‘‘Evlenmek, şifa bulmak, sınav kazanmak gibi amaçlarla türbe ziyareti yapmak dinimizle bağdaşmaz.’’ ifadesine düşük gelirlilerin %67’si orta gelirlilerin %72’si yüksek gelirlilerin %100’ü katılmaktadır.

3.6. İkamet Yeri ve Ziyaret Tutumları

Tablo 31. İkamet Yeri Faktörünün Türbedeki Dini Tutumlara Etkisi

Türbedeki Dini Tutumlar	Kars'ta yaşayan			Kars dışından gelen		
	Evete	Hayır	Emin değilim	Evete	Hayır	Emin değilim
Türbe ziyareti yapmak sevaptır. (M:12)	31 %97	1 %3	-	7 %87,5	-	1 %12,5
Türbede edilen duanın kabul edilme ihtimali daha fazladır. (M:13)	23 %72	8 %25	1 %3	7 %87,5	1 %12,5	-
Ebu'l- Hasan Harakani hakkında bilgiye sahibim. (M:14)	14 %44	17 %53	1 %3	5 %62,5	3 %37,5	-
Önemli gün ve gecelerde türbe ziyareti yaparım. (M:20)	14 %44	18 %56	-	-	8 %100	-
Türbesi ziyaret edilen zatın şefaate edeceğine inanıyorum. (M:21)	25 %78	5 %16	2 %6	6 %75	1 %12,5	1 %12,5
Türbeye saygısızlığın zat tarafından mutlaka cezalandırılacağı sözüne katılıyorum. (M: 22)	8 %25	22 %69	2 %6	1 %12,5	5 %62,5	2 %25
Evlenmek, şifa bulmak, sınav kazanmak gibi amaçlarla türbe ziyareti yapmak dinimizle bağdaşmaz. (M:23)	12 %38	19 %59	1 %3	1 %12,5	7 %87,5	-
Türbe ve yatırımlar buldukları bölgenin manevi bekçiliğini yaparlar. (M:24)	23 %72	7 %22	2 %6	7 %87,5	-	1 %12,5
Türbe ziyareti yapmak dini inancı güçlendirir. (M:25)	25 %78	7 %22	-	6 %75	1 %12,5	1 %12,5

Tablo 31'de ziyaretçilerin ikamet yeri faktörünün türbedeki dini tutumlara etkisi araştırılarak incelenmiştir.

Tablo incelendiğinde M:12, M:13, M:21, M:22, M:24 ve M:25'e verilen cevaplar arasında Kars'ta yaşayanlar ile diğer illerden gelenler arasında pek bir değişiklik olmadığı görülmüştür. Diğer sorulara bakıldığında;

M:14'te katılımcılara Ebu'l- Hasan Harakani hakkındaki bilgi seviyeleri sorulduğunda Kars'ta yaşayanların %44'ü Harakani'yi tanıdığını söyleyerek onun hakkında bildiklerini anlatırken Kars dışından gelenlerin %62.5'i Harakani'yi tanıdıklarını ve hakkında bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Buna göre Kars dışından

gelenler türbede yatan zatı Kars'ta yaşayanlardan biraz daha fazla tanımaktadırlar. Bunun sebepleri yapılan gözlemlere göre; dışarıdan gelen ziyaretçilerin gelmeden önce araştırma yapmaları, ilk defa geldikleri için içerideki bilgi yazılarının hepsini okumaları, bazılarının turlarla gelmeleri ve tur rehberinden edindikleri bilgiler olabilir.

M:20'de "Önemli gün ve gecelerde türbe ziyareti yaparım." ifadesine Kars'ta yaşayan katılımcıların %44'ü olumlu, %56'sı olumsuz cevap verirken Kars dışında yaşayan katılımcıların tamamı olumsuz cevap vermiştir. Binaenaleyh, katılımcılardan Kars'ta yaşayıp türbeye gelenlerin neredeyse yarısının önemli gün ve geceleri benimseyen insanlar oldukları ancak dışarıdan gelen katılımcıların bu günleri önemsemedikleri anlaşılmaktadır. Dışarıdan gelen katılımcıların türbeyi ziyaret etme sebeplerinden biri de şüphesiz türbenin kale civarı gibi şehrin en turistik yerlerinden birinde bulunmasıdır. Dolayısıyla normalde türbe ziyaretine önem vermeyen veya düzenli yapmayan katılımcılar dahi yeni bir şehirde gezilebilecek yakınlıkta olan bütün önemli yerleri görmek istediklerinden bu ziyaretleri gerçekleştirmektedirler.

M:23'te "Evlenmek, şifa bulmak, sınav kazanmak gibi amaçlarla türbe ziyareti yapmak dinimizle bağdaşmaz." ifadesine Kars'ta yaşayan katılımcıların %38'i, Kars dışından gelen katılımcıların ise %12.5'i olumlu cevap vermişlerdir.

3.7. Dindarlık ve Ziyaret Tutumları

Tablo 32. Dindarlık Seviyesi Faktörünün Türbedeki Dini Tutumlara Etkisi

Türbedeki Dini Tutumlar	Az dindar (2)			Orta seviyede dindar (24)			Çok dindar (14)		
	Evet	Hayır	Emin değil	Evet	Hayır	Emin değil	Evet	Hayır	Emin değil
Türbe ziyareti yapmak sevaptır. (M:12)	1 %50	1 %50	-	20 %83	3 %13	1 %4	14 %100	-	-
Türbede edilen duanın kabul edilme ihtimali daha fazladır. (M:13)	1 %50	1 %50	-	10 %42	14 %58	-	8 %57	5 %36	1 %7
Ebu'l- Hasan Harakani hakkında bilgiye sahibim. (M:14)	1 %50	1 %50	-	18 %75	5 %21	1 %4	12 %86	2 %14	-
Önemli gün ve gecelerde türbe ziyareti yaparım. (M:20)	1 %50	1 %50	-	10 %42	14 %58	-	3 %21	11 %79	-
Türbesi ziyaret edilen zatın şefaati edeceğine inanıyorum. (M:21)	2 %100	-	-	16 %67	5 %20	3 %13	13 %93	1 %7	-
Türbeye saygısızlığın zat tarafından cezalandırılacağı sözüne katılıyorum. (M: 22)	-	2 %100	-	4 %16	17 %71	3 %13	5 %36	8 %57	1 %7
Evlenmek, şifa bulmak, sınav kazanmak gibi amaçlarla türbe ziyareti yapmak dinimizle bağdaşmaz. (M:23)	1 %50	1 %50	-	7 %29	17 %71	-	4 %29	9 %64	1 %7
Türbe ve yatırlar buldukları bölgenin manevi beççiliğini yaparlar. (M:24)	-	2 %100	-	18 %75	5 %21	1 %4	11 %79	1 %7	2 %14
Türbe ziyareti yapmak dini inancı güçlendirir. (M:25)	1 %50	1 %50	-	16 %67	7 %29	1 %4	13 %93	1 %7	-

Tablo 32’de türbeyi ziyaret eden katılımcıların dindarlık seviyesi faktörünün türbedeki dini tutumlara etkisi incelenmiştir.

M:13, M:23 ve M:24’te dindarlık düzeyine göre verilen cevaplarda dikkate değer bir unsur bulunamamıştır.

M:12’de “Türbe ziyareti yapmak sevaptır.” ifadesine kendini az dindar olarak tanımlayanların %50’si, orta seviyede dindar olarak tanımlayanların %83’ü, kendini çok dindar olarak tanımlayanların ise tamamı olumlu cevap vermiştir. Buna göre katılımcıların dindarlık seviyeleri arttıkça türbe ziyaretinin sevap olduğuna inanma oranları da artmaktadır.

M:14’te Harakani’yi tanıyıp tanımadıkları sorusuna kendini az dindar olarak tanımlayanların %50’si, kendini orta seviyede dindar olarak görenlerin %76’sı kendini çok dindar olarak tanımlayanların ise %86’sı Ebu’l-Hasan Harakani’yi tanıdıklarını belirtmişlerdir. Buna göre katılımcıların dindarlık seviyesi arttıkça ziyaret ettikleri kişi hakkındaki bilgi seviyeleri de artmaktadır.

M:20’de “Önemli gün ve gecelerde türbe ziyareti yaparım” ifadesine kendisini az dindar olarak tanımlayanların %50’si, kendisini orta seviye dindar olarak tanımlayanların %42’si, kendisini çok dindar olarak tanımlayanların %21’i olumlu yanıt vermiştir. Öyleyse katılımcıların dindarlık seviyesi arttıkça önemli gün ve gecelerde türbeyi ziyaret etme oranı azalmaktadır. Bunun sebebi kendilerini çok dindar olarak tanımlayanların zaten düzenli olarak türbe ziyareti yapmaları olabileceği gibi az dindar olarak tanımlayanların bu araştırmadaki sayılarının bahsedilen kesimi temsil edecek kadar fazla olmamasından da kaynaklı olabilir.

M:21’de “Türbesi ziyaret edilen zatın şefaati edeceğine inanıyorum” ifadesine az dindarların tamamı, orta seviyede dindarların %67’si, çok dindarların %93’ü olumlu cevap vermiştir. Diğer sorularda kendilerini az veya çok dindar olarak görenler hep ayrışırken bu soruda birleşmeleri ilginçtir. Buna göre kendilerini az veya çok dindar

olarak görenlerin neredeyse tamamı şefaata inancına sahip iken kendilerini orta seviyede dindar olarak tanımlayanların %33'ü âlimlerin veya mübarek zatların şefaata yetkilerinin olmadığını düşünmektedirler.

M:22'de "Türbeye saygısızlığın zat tarafından mutlaka cezalandırılacağı sözüne katılıyorum." ifadesine az dindarların tamamı, orta seviyede dindarların %71'i, kendisini çok dindar olarak tanımlayanların ise %57'si olumsuz yanıt vererek katılmadıklarını belirtmişlerdir. Buna göre katılımcıların dindarlık seviyesi arttıkça türbede yatan zatın ceza verebileceğine dair inanç artmaktadır.

M:25'te "Türbe ziyareti yapmak dini inancı güçlendirir mi?" sorusuna kendilerini az dindar olarak tanımlayanların %50'si, orta dindar olarak tanımlayanların %67'si ve kendilerini çok dindar olarak tanımlayanların %93'ü olumlu yanıt vermiştir. Buna göre, katılımcıların dindarlık seviyesi arttıkça türbe ziyaretinin inancı güçlendirdiğini onaylama oranı da artmaktadır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Çalışmamızın birinci ve ikinci bölümlerinde araştırma konusunun iyi anlaşılması için kavramsal ve kuramsal çerçevenin açıklandığı teorik kısım bulunurken üçüncü bölümde uygulamalı araştırma sonuçları ve incelemelerini içeren uygulamalı kısım yer almaktadır.

Çalışmanın teorik kısmında türbe ziyareti ile ilişkili kavramlar olan kutsal ve kutsal mekân, ziyaret fenomeni, veli-evliya kültü ve halk inançları konuları ele alınmıştır. Türkiye’de türbe ziyaretleri ve sebepleri ile Ebu’l-Hasan Harakani türbesinin tarihçesi verilerek incelemeye katkı sağlayacak teorik bilgiler tamamlanmıştır.

Çalışmanın uygulamalı kısmında ise Türkiye’de ziyaret fenomenini detaylı bir şekilde analiz edebilmek amacıyla Kars’taki en popüler ziyaret yeri olan Ebu’l-Hasan Harakani türbesine gelen kırk kişi ile mülakat yapılmış ve verilen cevaplar betimsel analiz ile içerik analizi yöntemleri kullanılarak çözümlenmiştir.

Katılımcıların cevaplarını sınıflandırmak için tablolar kullanılmış ve sözlerini yorumlayabilmek adına alıntılar yapılarak Kars örneğinde Türkiye’de ziyaret fenomeni kavramı ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir.

Katılımcılara öncelikle sosyo-demografik özellikleri sorulmuş daha sonra ziyaret fenomeni ile ilgili sorulara geçilmiştir.

Cinsiyet faktörünün katılımcılar üzerinde pek bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Hem kadınlar hem de erkekler türbe ziyaretinde bulunmakla birlikte sadece türbe ziyaretini daha yoğun olarak yaptıkları vakit değişmektedir. Cami ile birleşik olan türbede Cuma namazından sonra ve hafta içi erkek ziyaretçiler yoğun olarak görülürken hafta sonu ve İslami açıdan önemli sayılan günlerde kadın ziyaretçilerin sayısının arttığı gözlemlenmiştir.

Farklı yaş, cinsiyet, meslek, öğrenim durumu ve ekonomik duruma sahip kişilerin türbe ziyareti yaptığı gözlemlenmiş ve türbe ziyareti yapan katılımcıların da aynı şekilde

bu çeşitliliğe sahip olduğu görülmüştür. Bu sebeple türbe ziyaretini yalnızca belli bir kesimin yaptığı söylenmesi bu araştırmaya göre doğru bir çıkarım olmaz. Aksine bu araştırmanın bulgularına göre genç veya yaşlı, kadın veya erkek, fakir veya zengin fark etmeksizin her kesimden katılımcı türbe ziyareti yapmaktadır.

Katılımcılara dini bilgilerinin kaynağı sorulduğunda büyük çoğunluğu aile olarak cevap vermiş, aile ile birlikte birçok farklı kaynak da söylenmiştir. Ancak katılımcıların çoğunluğunun ilk olarak aile cevabını vermesi Türkiye’de dini bilgilerin alındığı öncelikli kaynağın aile olduğu bilgisiyle uyuşması açısından dikkat çekicidir.

Türbeye gelen katılımcılara kendilerini ne kadar dindar gördükleri sorulduğunda çoğunluk orta seviyede dindar olduğunu söylerken önemli bir kısım çok dindar olduğunu ve küçük bir kısım da az dindar olduğunu belirtmiştir. Buna göre türbe ziyareti yapan katılımcıların tamamı aynı dindarlık seviyesine sahip değildir. Ancak türbe ziyareti yapan katılımcıların hepsi belli bir seviyede dindar olduklarını açıklamışlardır. Dolayısıyla dindar olmayıp türbe ziyareti yapan bir katılımcı görülmemiştir.

Katılımcıların türbeyi ziyaret etme nedenleri sorulduğunda çoğunluk bir Allah dostunu ziyaret etmek ve türbedeki maneviyatı hissetmek/ huzur bulmak amacıyla geldiklerini söylemişlerdir. Bu sonuçtan katılımcıların maddi ihtiyaçlardan çok manevi ihtiyaçları için türbeye geldikleri anlaşılmaktadır.

Katılımcıların büyük çoğunluğu, türbe ziyareti yapmanın sevap olduğuna inanmaktadırlar. Çünkü türbeye Allah rızası için veya ibadet yapmak amacıyla gitmektedirler. Bu amaçlarla yapılan davranışlar İslam’da sevap olduğundan yaptıkları türbe ziyaretinin de sevap olduğunu düşünmektedirler. Türbe ziyaretinin sevap olmadığını düşünen azınlık ise türbeye huzur bulmak amacıyla geldiklerini söyleyen kişiler olduğundan ibadet ve benzeri bir davranış yaptıklarını düşünmediklerinden sevap beklememeleri normaldir.

Ebu'l-Hasan Harakani'nin kim olduğu sorusuna katılımcıların çoğu Harakani'nin bildikleri bir yönüyle cevap vermişlerdir. Onun veli, sufi, âlim ve şehit olduğunu bilmeleri katılımcıların Harakani'yi genel olarak tanıdıklarını göstermektedir. Ayrıca Harakani hakkında hayatından kesitler ve gösterdiği kerametleri bilen insan sayısı da az değildir.

Katılımcıların neredeyse hepsi türbe ziyaretine hazırlık olarak abdest almaktadır. Bunun yanında temiz kıyafetlerle türbeye gelmek, tesettüre riayet etmek, sadaka vermek ve şeker, çikolata gibi bir ikram dağıtmak gibi hazırlıklar yapanlar da vardır.

Türbe ziyareti esnasında katılımcıların neredeyse tamamı dua etmektedir. Dua dışında Kuran-ı Kerim okumak, türbedekilere selam vermek ve okudukları sureleri ruhlarına hediye etmek, namaz kılmak ve şeker dağıtmak gibi uygulamalar da görülmektedir.

Katılımcıların yarısı türbede edilen duanın başka yerlerde edilen duadan daha makbul olduğunu düşünürken diğer yarısı duanın her yerde aynı olduğunu, yerin duanın makbul olması için bir kriter olmadığını savunmaktadırlar. İki görüşe inanan katılımcılar da duanın Allah'a edilmesi gerektiği ve yalnızca O'nun duaları kabul edebileceğini belirtmektedirler. Fakat bir taraf Allah'ın sevdiği bir kulu aracı kılmanın faydalı olduğuna inanırken diğer taraf araya kimseyi sokmamak gerektiğini söylemektedirler. Buna göre iki taraf da dini algılayış biçimlerine göre yorum yaparak en doğru olduğunu düşündükleri şeyi yapmaktadırlar.

Türbe ziyaretlerinde edilen duaların konuları çok çeşitli olmakla birlikte genel olarak katılımcıların dünya ve ahiret mutluluğu, sağlık, günahların bağışlanması, çocuklar ve aile gibi konular veya o an sıkıntılı oldukları konu ne ise dua konusunun o olduğu görülmüştür.

Türbe ziyareti yapan katılımcılara türbeye İslam'da önemli sayılan gün ve gecelerde gelmek ile ilgili soru sorulduğunda çoğunluk mutlaka geldikleri belirli bir gün

olmadığını söylemiştir. Ancak %35 gibi azımsanmayacak oranda bir kısım katılımcı, türbeye cumaları ve Ramazan ayı, kandil geceleri gibi önemli günlerde gelmeye çalıştıklarını ve bunun daha sevap olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcılar büyük oranda şefaate inanmakta fakat türbede yatan kişilerin türbeye saygısızlık yapan birini cezalandırabileceklerine inanmamaktadırlar. Ayrıca katılımcıların çoğunluğu türbeye evlenmek, şifa bulmak, sınav kazanmak gibi amaçlarla gelmenin dinimizle bağdaşmayacağına inanmaktadır. Fakat büyük bir kısım katılımcı da bunun için gelmenin bir sakıncası olmadığını söylemektedir. Sadece bu amaçlarla türbeye gelmenin yanlış olduğu ancak türbede bu konularla ilgili dua edilebileceği düşüncesi de katılımcılar arasında oldukça yaygındır.

Katılımcıların çoğunun türbede yatanların buldukları bölge için manevi bir bekçi olduklarına inançları vardır ve türbelerin dini inancı güçlendirdiğini de kabul etmektedirler. Ayrıca katılımcıların tamamına yakını, türbe ziyaretinden sonra kendilerini mutlu ve huzurlu hissettiklerini belirtmişlerdir.

Katılımcıların sosyodemografik özellikleri ile ziyaretteki dini davranışları arasında ilişki olup olmadığını görmek amacıyla verilen cevaplar tablolatırılmıştır. Sonuçlara göre; türbe ziyareti yapan katılımcıların cinsiyetleri türbedeki dini davranışları pek etkilememiştir. Genelde kadın ve erkek katılımcıların yakın düşüncelerde oldukları görülmüştür.

Yaş faktörünün türbedeki dini davranışlara etkisine bakıldığında önemli bir etki görülmemekle beraber sadece “Türbede yatan velinin türbeye saygısızlık yapanları cezalandırdığı” inancını yaşlıların gençlerden daha fazla benimsediği sonucu çıkmıştır.

Medeni durum faktörünün türbedeki dini tutumlara etkisine bakıldığında, bekâr katılımcıların Ebu'l-Hasan Harakani'yi evli katılımcılardan daha iyi tanıdığı ortaya çıkmıştır. Bu sonuç çoğunlukla araştırmaya katılan gençlerin bekâr olmalarından ve katılımcı gençlerin türbedeki bilgilendirmeleri okumaya ve öğrenmeye daha istekli

olmalarından kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca türbeye gelen evli çiftlerin türbeye gelmenin sevap olduğunu düşünerek geldikleri ve bekâr katılımcıların türbede ettikleri duaların kabul olacağına daha çok inandıkları görülmüştür.

Eğitim faktörünün türbedeki dini tutumlara etkisine gelince katılımcıların eğitim seviyesi arttıkça Ebu'l-Hasan Harakani hakkında bilgi seviyelerinin de arttığı fark edilmiştir. Ayrıca katılımcıların eğitim seviyesi arttıkça batıl inançlara inanma seviyesi azalmış, türbede edilen duaya verilen önem ise artmıştır.

Gelir seviyesi faktörünün türbedeki dini tutumlara etkisi incelendiğinde katılımcıların gelir seviyesi arttıkça şefaath inancı ve türbeyi önemli günlerde ziyaret etmenin mühim olduğu düşüncesinin azalmakta olduğu görülmüştür. Öte yandan türbeye saygısızlığın türbede yatan kişi tarafından cezalandırılacağı inancı ve türbeye çeşitli amaçlarla gelmenin caiz olduğu düşüncesi de katılımcıların gelir seviyesine paralel olarak artmaktadır.

Kars'ta yaşayan katılımcılar ile Kars dışında bir şehirde yaşayan katılımcıların türbedeki dini tutumlarına bakıldığında birçok konuda benzer davranışlar görülmekle beraber Kars'ta yaşayan katılımcıların önemli gün ve gecelerde türbe ziyareti yapmaya daha çok önem verdiği ve çeşitli amaçlarla türbeye gelmeyi diğerlerine göre daha uygun gördükleri anlaşılmaktadır.

Katılımcıların dindarlık seviyesi faktörünün türbedeki dini tutumlarına etkisi incelendiğinde ise genellikle birbirlerini olumlu etkiledikleri görülmüştür. Örneğin; türbe ziyaretinin sevap olduğuna inanma, türbeye saygısızlığın cezalandırılacağı inancı, Ebu'l-Hasan Harakani'yi tanıma, şefaath inancı ve türbe ziyaretinin dini inancı güçlendirdiği inançları dindarlık seviyeleri yüksek olan katılımcılarda daha yoğundur. Yalnızca katılımcıların dindarlık seviyesi arttıkça önemli gün ve gecelerde türbe ziyareti yapmanın azaldığı görülmüştür. Bunun sebebi de kendini çok dindar olarak tanımlayan katılımcıların zaten düzenli olarak türbe ziyareti yapmaları olarak gösterilebilir.

Araştırma sonucunda elde edilen sonuçlardan biri de katılımcıların türbede yaptıkları duaların çeşitliliği ve türbeden çıktıktan sonra katılımcılarının hepsinin kendilerini huzurlu, mutlu veya rahatlamış hissetmeleridir. Bu sonuç, katılımcıların türbe ziyaretini manevi ihtiyaçlarını karşılamak için yaptıklarını göstermektedir.

Mülakatlar ve gözlemler sırasında insanların geçmiş yıllarda türbelerde uygulanan batıl inançları gerçekleştirdiği görülmemiştir. Bunda türbede bulunan bilgilendirme yazılarının ve görevlinin insanları bilinçlendirmesinin payı büyüktür. Dolayısıyla eskiden batıl inançları duyarak türbeye gelen kişi sayısı çok olsa da günümüzde manevi açıdan yardım almak, huzur bulmak amacıyla gelen insan sayısı çoktur denilebilir.

Konuyla ilgili araştırma sonunda fark edilen bir diğer husus ise türbe ziyaretinin zamanla azalmadığı fakat bundan önceki senelere göre hem türbeye geliş amaçlarının hem de yukarıda belirtildiği üzere türbe ziyaretinde yapılan uygulamaların oldukça değiştiği gerçeğidir.

Türkiye’de türbe ziyareti fenomenini tam olarak anlayabilmek için her ilde benzer bir araştırma yapılarak karşılaştırma yapılmasına ihtiyaç vardır. Literatürde bazı illerin türbe ziyareti ile ilgili bilgileri bulunurken birçok ilde araştırma yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla bu araştırmanın Kars ili açısından türbe ziyareti fenomenini inceleyerek literatüre katkı sağlaması ve konuyla ilgili daha geniş çaplı araştırmalara yol açması umulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ak, M. (2018). Ziyaret Fenomeni ve Türk Popüler Dindarlığı. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Akçay, İ. (1966). Kars'ta İslam-Türk Eserleri. *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi*, S.11, 311.
- Akyüz, N. & Çapcıoğlu, İ. (2012). Din Sosyolojisi El Kitabı. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Akyüz, N. & Çapcıoğlu İ. (2021). Halk İnanışları ve Uygulamaları. Ankara: İlsam Yayınları.
- Arslan, M. (1997). Anadolu'nun bir taşra ilçesindeki insanların dindarlık boyutları üzerine sosyolojik bir araştırma (İskilip örneği) [Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, M. (2014). Türk Popüler Dindarlığı. İstanbul: Dem Yayınları.
- Arslantürk, Z. & Hamit E. (2016) Uygulamalı Sosyal Araştırma – Kavramlar, Metotlar, Teknikler, Bilgisayar Uygulamaları, SPSS. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Arslantürk, Z. & Akyüz N. (2020) Din Sosyolojisi, edt: Emine Öztürk, Ankara: Akademisyen Yayınları.
- Arslantürk, Z. & Amman, M. T. (2020). Sosyoloji Giriş, Tarihçe; Kavramlar / Kurumlar / Süreçler / Teoriler, Çamlıca Yayınları.
- Attar, F. (çev. S. Uludağ). (2007). Tezkiretü'l-Evliya. İstanbul.
- Aydın, M. Z. (2007). Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi. Ankara: Nobel.
- Aydın, M. (1992). Mut Bölgesinde Yaşayan Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Tahlili. IV, Ankara. s.38.
- Ayten, A. (2012). Tanrı'ya Sığınmak, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Bayraktar, E. (2019). Kars Ebu'l – Hasan Harakani Hazretleri Hayatı, Camisi ve Türbesi [Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Berberoğlu, T. (2014, Ocak), Ebu'l- Hasan El-Harakani'de Civanmertlik Programı. *Harakani Dergisi*, S.1.
- Cami, M. (2016). Nefahatül- Üns. Huzur Yayınları.
- Can, A. (2014, Ocak), “Ebu'l-Hasan Harakani'nin Hayatı ve Eserleri” , *Harakani Dergisi*, S.1.
- Çarkoğlu, A. & Toprak, B. (2000). Türkiye'de Din Toplum ve Siyaset. İstanbul. s. 47.
- Çarkoğlu, A. & Kalaycıoğlu, E. (2009). Türkiye'de Dindarlık: Uluslararası bir Karşılaştırma. İstanbul.
- Çelebi, E. (1314). Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, II, Dersaadet.

- Çiftçi, H. (2004). Nuru'l Ulum ve Münacatı, Kars: Şehit Ebu'l Hasan Harakani Derneği Yayınları, 2004.
- Demirci, K. (2002). Kutsiyet. *DİA*. Cilt: 26, s. 495.
- Eroğlu, A. H. & ed. D. Arık- A. Hikmet Eroğlu. (2020). Halk İnanışlarına Giriş. Halk İnanışları El Kitabı. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Gök, Bilal. (Haziran 2014). Ebu'l- Hasan Harakani'nin Menkıbevi ve Tarihi Şahsiyeti. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1/13 103-121.
- Gökbel, A. (2002). Gürün'de Ziyaret Yerleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas, Cilt: VI, S: 2/3.
- Gökbel, A. (1999). Kangal Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S:3.
- Gökbel, A. (2000). Şarkışla Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas: Cilt: VI, Sayı: 1/2-3.
- Güç, A. (1998). Dinlerde Kutsal ve Kutsallık Anlayışı. *Dinler Tarihi Araştırmaları*. Ankara: *Dinler Tarihi Derneği Yayınları*/1, s. 341-342.
- Eliade, M. (1992). Kutsal ve Dindışı. Tercüme: Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: Gece Yayınları.
- Güç, A. (1998). Dinlerde Kutsal ve Kutsallık Anlayışı. *Dinler Tarihi Araştırmaları*. 341-342. Ankara: *Dinler Tarihi Derneği Yayınları*/1.
- Güç, A. (2000). Kur'ân'da Kutsallık Anlayışı. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 9, cilt 9.
- Güngör, H. (1990). Türklerde Kutsal Mekân Anlayışı (Kayseri Örneği). *Türk Dünyası Tarih Dergisi*. Sayı: 43, s. 40.
- Heyet. (1998). Kutsal. *Türkçe Sözlük*, Ankara: T.T.K. Basımevi. c.II.
- Horasan Evliyalari.(2006). İstanbul: *Türkiye Gazetesi Yayınları*, 212.
- <httpM://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kars/gezilecekyer/ebul-hasan-harakn> Erişim Tarihi 14.10.2023)
- İbn Kayyimi'l-Cevziyye, E. A. Ş. (h. 1429). ed Dâu ve'd-Devâ. Tahk.: el-İslâhî, M. E. Mekke: Dâru 'Âlemi'l-Fevâid.
- İmamı Birgivî. (1965). İslam'da Kabir Ziyareti. çev. Şahin, A. İstanbul: s. 19. XVI.
- Kandemir, M. Y. (1978-1986). Ziyâret, İslâm Ansiklopedisi (I-XIII), İstanbul: *Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları*, XIII/620.
- Keskin, Y. (2004). M. Gelenek ve Modernlik İlişkisi Bağlamında Türkiye'de Ziyaret Olgusuna Sosyolojik Bir Bakış (Keçeci Baba Örneği). *Dinî Araştırmalar*, Ankara: Cilt: 6, Sayı: 18/90.

- Keskin, Y. M. (1999). Turhal, Yeşilyurt ve Sulusaray İlçelerindeki Halk Dindarlığının Bir Boyutunu Oluşturan Ziyaret, İnanç ve Uygulamaları. Türkiye Gazetesi, Evliyalar Ansiklopedisi X, İstanbul: Türkiye Gazetesi. s. 187.
- Köse, A. & Ayten, A. (2010). *Türbeler: Popüler Dindarlığın Durakları*, İstanbul: Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 11. s. 14-56.
- Kuşeyrî, A. H. & nşr. Mahmûd A. – Şerîf M. (1972). *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*. I-II, Kahire.
- Mehmedoğlu, Y. (2005). Okulöncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi. Ankara: TDV.
- Morgan, D. L. (1996). Focus groups as qualitative research (C. 16). New York: Sage publications.
- Ocak, A. Y. (1997). Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıbnameler. Ankara: T.T.K.Yay
- Oymak, İ. (1996). “Malatya ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri Üzerine Bir Araştırma” . *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Elâzığ, 1: 287-298.
- Oymak, İ. (2000). Akçadağ ve Çevresinde Kutsal Mekân Anlayışı. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5: 443-465.
- Oymak, İ. (2002). Gelibolu Yöresinde Ziyaret Fenomeni. *Dinî Araştırmalar*, Ankara, Eylül-Aralık 2002, Cilt: 5, Sayı: 14/131-148.
- Özkaya, İ. & Alin K. (2011). Kars’ın Somut Olmayan Kültürel Mirası. Kars Valiliği.
- Özköse, K. (Aralık 2017). Ebü’l-Hasan Harakânî’nin Nakşbendiyye Silsilesindeki Yeri. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4/1 8-30.
- Özdem, F. (2006). Kars Beyaz Uykusuz Uzakta. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Öztürk, E. (2017). Taziye Gelenekleri ve Ziyaret Fenomeni Kars Örneği, İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Selçuk, M. (2005). Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler. Ankara: TDV.
- Tanyu, H. (1967). Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Taştan, A. (2018). Kimliğin Bir Boyutu Olarak Evliya Kültü ve Gazi-Velî Motifi. *Düşünen Şehir Dergisi*, S.5.
- Taştan, A. (2015). Kutsallık ve Ziyaret Fenomeni Disiplinlerarası Bir Yaklaşım. Otorite Yayınları.
- Tatar, B. (Aralık 2017) Kutsal Mekân: Fenomenolojik Bir Analiz. *Milel ve Nihal Dergisi*, 14/2 s. 8-22.
- Tekin, M. (2012). Ziyaret Fenomeni Çerçevesinde Dua ve Sosyal Sorunlar. Rağbet Yayınları.

- Uludağ, S. (1997). Harakâî. İstanbul: DİA. XVI, 93.
- Ünver, G. - Güngör, H.-Taştan, V. –Sayım, H. (2001). Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilim Araştırması-Kayseri Örneği. Kayseri: *Erciyes Üniversitesi Yayınları*, Erciyes Üniversitesi Matbaası. s. 9.
- Van Manen, M. (1990). Researching lived experience. New York: State University of New York Press. s. 163.
- Vergote, A. (1978). Çocukta Din. çev. Fırat, E. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22, 312-326.
- Vyse, S. A. (1997). Believing in Magic: The Psychology of Superstition. New York: Oxford University Press.
- Yavuz, K. (2012). Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi. İstanbul: Boğaziçi.
- Yeğın, H. İ. (2015). Türbe Ziyaretlerinin Psiko-Sosyal Sebepleri: Hayrettin Tokadi Türbesi. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:15, Yıl:15, Sayı:1, 15: 281.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11.bs). Ankara: Seçkin Yayınları. s. 238-243.

EKLER

EK-1: AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Aydınlatılmış Onam Formu

Sayın gönüllü,

“Türkiye’de Ziyaret Fenomeninin Kars Ebu’l-Hasan Harakani Türbesi Örneğinde İncelenmesi” başlıklı araştırmaya katılmak üzere davet edilmiş bulunuyorsunuz. Bu araştırmaya katılmayı kabul etmeden önce, araştırmanın ne amaçla yapılmak istendiğini anlamanız ve kararınızı bu bilgilendirme çerçevesinde özgürce vermeniz gerekmektedir. Aşağıdaki bilgileri lütfen dikkatlice okuyunuz, sorularınız varsa sorunuz ve açık cevaplar isteyiniz.

Bu Mülakat, , Türkiye’de ziyaret fenomeni üzerine Kars Ebu’l Hasan Harakani Türbesi’ni ziyaret edenlerle ilgili bir araştırmanın sorularıdır. Çalışma için size ödeme yapılmayacak, sizden de herhangi bir ücret talep edilmeyecektir.

Bu araştırmada yer almak tercihinize bağlıdır. Araştırmada yer almayı kabul etmeyebilirsiniz veya başladıktan sonra yarıda bırakabilirsiniz. Bu araştırmanın sonuçları bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Bu sebeple tüm soruları cevaplamanız ve cevaplarınızın gerçeğe uygun olması araştırmanın doğruluğu açısından önemlidir. Araştırmadan çekilmeniz ya da araştırmacı tarafından araştırmadan çıkarılmanız halinde, sizinle ilgili veriler kullanılmayacaktır. Ancak veriler bir kez anonimleştikten sonra araştırmadan çekilmeniz mümkün olmayacaktır. Sizden elde edilen tüm bilgiler gizli tutulacaktır.

İlginiz ve desteğiniz için teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Araştırmacı

Şuranur ARICI

Danışman

Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU

EK-2: MÜLAKAT SORULARI

Değerli katılımcı,

Bu mülakat Türkiye’de ziyaret fenomeni üzerine yapılan bir din sosyolojisi tezinin sorularıdır. Mülakatta isim-soy isim belirtilmeyecektir. İstenen bilgiler sadece araştırma için kullanılacaktır. Bu sebeple tüm soruları cevaplamanız ve cevaplarınızın gerçeğe uygun olması araştırmanın doğruluğu açısından önemlidir.

İlginiz ve desteğiniz için teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Araştırmacı

Danışman

Şuranur ARICI

Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU

1. Cinsiyetiniz?
2. Yaşınız?
3. Medeni Durumunuz?
4. Öğrenim durumunuz?
5. Mesleğiniz?
6. Ekonomik durumunuz?
7. Nerede yaşıyorsunuz?
8. Din eğitimi aldınız mı? Cevabınız evetse nereden aldınız?
9. Dindarlık bakımından kendinizi nasıl tanımlarsınız?
10. Türbe ziyaretini ne kadar sıklıkla yaparsınız? Hangi türbeleri ziyaret edersiniz?
11. En çok hangi sebepten dolayı türbe ziyareti yaparsınız?
12. Bu ziyaretlerin sevap olduğuna inanıyor musunuz? Neden?
13. Sizce türbede yapılan dua ile başka yerlerde yapılan dua arasında fark var mıdır?

14. Ebul Hasan Harakani'yi tanıyor musunuz, hakkında neler biliyorsunuz?
Bildiğiniz bir menkıbe ya da olay var mı?
15. Ebu'l-Hasan Harakani türbesini ne kadar sıklıkla ziyaret edersiniz?
16. Türbe ziyaretine nasıl hazırlanırsınız?
17. Türbe ziyareti sırasında veya sonrasında hangi uygulamaları gerçekleştirirsiniz?
18. Türbe ziyaretinde hangi konularda dua edersiniz?
19. Türbede yaptığınız bir dua örneğini bizimle paylaşır mısınız?
20. Genellikle hangi zamanlarda türbe ziyaretinde bulunursunuz? Türbeye geldiğiniz belli bir gün var mı?
21. Sizce türbesi ziyaret edilen zât ahirette ziyaret eden kişi için şefaati olur mu?
22. Türbeye saygısızlık yapan kişi türbede yatan kişi tarafından mutlaka cezalandırılır mı?
23. Evlenmek, şifa bulmak, sınav kazanmak gibi sebeplerle türbe ziyareti yapmak dini inançlarımızla bağdaşır mı?
24. Türbe ve yatırlar buldukları bölgenin manevi bekçiliğini yaparlar sözüne katılıyor musunuz?
25. Türbeleri ziyaret etmek ziyaret eden kişinin dini inancını güçlendirir mi?
26. Türbe ziyaretinden sonra kendinizi nasıl hissedersiniz?

ÖZET

Araştırmanın amacı Türkiye’de önemli halk inançlarından biri olan türbe ziyareti fenomenini incelemek ve Ebu’l-Hasan Harakani türbesini ziyaret edenlerin dini tutum ve davranışlarını Din Sosyolojisi açısından analiz ederek alana bu konuda katkı sağlamaktır. Araştırmada yorumlayıcı fenomenoloji yöntemi kullanılmıştır. Mülakatlar Ebu’l-Hasan Harakani türbesini ziyaret eden kırk kişi ile yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılarak yapılmıştır. Mülakatlar içerik analizi ve betimsel analiz yöntemleri ile incelenmiş ve yorumlanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre Türkiye’de türbe ziyareti önceki yıllarda olduğu gibi varlığını sürdürmektedir ancak ziyaretçilerin türbeye geliş amaçları ve türbede gerçekleştirdikleri uygulamalar zaman içinde değişim göstermiştir. Türbe ziyareti ile ilgili batıl inançların yerini manevi ihtiyaçlar almış ve insanların maddi ve manevi sıkıntılarını türbeye gelerek anlatıp huzur buldukları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Türbe, ziyaret fenomeni, Ebu’l-Hasan Harakani, Kars

ABSTRACT

The purpose of the research is to examine the phenomenon of tomb visits which is one of the important folk beliefs in Turkiye and to contribute to the field by analyzing the religious attitudes and behaviors of those who visit the tomb of Abu'l-Hasan Harakani in terms of Sociology of Religion. Interpretive phenomenology method was used in the research. The interviews were conducted using a semi-structured interview form with forty people who visited the tomb of Abu'l-Hasan Harakani.. The interviews were analyzed and interpreted using content analysis and descriptive analysis methods. According to the results of the research, visiting tombs in Turkiye continues to exist as in previous years but the purposes of visitors coming to the tomb and the practices they perform in the tomb have changed over time. Superstitious beliefs about visiting the tomb have been replaced by spiritual needs, and it has been observed that people come to the tomb to express their material and spiritual problems and find peace.

Keywords: Tomb, phenomenon of visitation, Ebu'l-Hasan Harakani, Kars